

Een natie zonder staat

De Schotse onafhankelijkheidswens en de paradoxale manifestaties van nationalisme

THE BATTLE
OF CULLODEN
WAS FIGHTED ON THE MORNING
16 APRIL 1746
THE CLYDE, THE
GALLANT HIGH GALLANT
WHO FOUGHT THE
ISLAND PRINCE OF WALES
BY THE NAME OF

Een natie zonder staat

De Schotse onafhankelijkheidswens en de paradoxale
manifestaties van nationalisme

*Scriptie ter afronding van de master 'Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief'
Culturele Antropologie*

Jolien Klok – 3364461
Faculteit Sociale Wetenschappen
Universiteit Utrecht
Begeleidend docent: MSc. Rutger-Jan Scholtens
8 juli 2012
J.Klok@students.uu.nl

“But, up here, because of the talks about independence with David Cameron, there’s a rumbling, there’s a fire been stirred up. The relationship with the people is absolutely fine, I think I have more English friends than I do Scottish, which is fine, it’s great. You judge a person on their own merits, not where they come from or where they live. Because you’re not fighting the people, you’re fighting an institution. Basically, what it all boils down to, you’re not even fighting the North of England, you’re just fighting London. You’re fighting their government. That’s what it boils down to. You know, most of the rest of the people of England, you’re absolutely fine with them. You’ve not got a problem with them, at all. It’s just the institution.”

Inhoud

Inleiding	5
1. De Schotse context	9
1.1 <i>Nationalisme, een definitie</i>	9
1.2 <i>De historische achtergrond van Schotland en Schots nationalisme</i>	10
1.3 <i>Inverness, hoofdstad van de Hooglanden</i>	13
1.4 <i>De Hooglanden en haar clans</i>	15
1.5 <i>Afsluiting</i>	15
2. Nationalisme: cultuurverschil of democratie?	16
2.1 <i>Toolkit</i>	16
2.2 <i>Anglofobie</i>	17
2.3 <i>Culturele dreiging</i>	18
2.4 <i>De Keltische etniciteit: minderheidssolidariteit</i>	21
2.5 <i>Het belang van de natie</i>	23
2.6 <i>Politieke / economische dreiging</i>	24
2.7 <i>Onafhankelijkheid: “It’s a matter of pride”</i>	25
2.8 <i>Afsluiting</i>	27
3. Stemmen op de SNP: een tegenstrijdige motivatie	29
3.1 <i>Traditie: “It’s very important to hold on to traditions”</i>	29
3.2 <i>Geschiedenis: “It’s very important to treasure our history”</i>	32
3.3 <i>Europa: “It’s trading one master for another”</i>	33
3.4 <i>Afsluiting</i>	36
4. Convenient subject positions	29
4.1 <i>Identiteit: een definitie</i>	38
4.2 <i>De Schotse subject position</i>	39
4.3 <i>De Keltische subject position</i>	41
4.4 <i>De Hooglander subject position</i>	42
4.5 <i>De clanlid subject position</i>	43
4.6 <i>De Britse subject position</i>	43
4.7 <i>Afsluiting</i>	46
Conclusie	47
Literatuur	51

Inleiding

Parallele vrijheid

14 april, Culloden Battlefield, bij het gelijknamige dorp Culloden, 8 kilometer ten oosten van Inverness, in de Schotse Hooglanden. Een zeer koude ochtend lijkt passend voor de jaarlijkse herdenking van een slagveld dat 266 jaar geleden plaatsvond, in 1746. Het memoreert hoe de Jacobietenopstand¹ hardhandig werd neergeslagen in de slag bij Culloden, de laatste veldslag op Britse bodem. Bij de ceremonie en de aanloop daar naartoe kan men niet om de traditionele *tartans*² heen. Ongeveer 100 mensen, vooral van middelbare en bejaarde leeftijd, komen elk jaar af op de herdenkingsceremonie. Slechts weinigen zijn niet gekleed in traditioneel goed, behorend bij de *clan*; de kilt en alles wat daarbij hoort. Ook een veelheid aan vlaggen met de wapens en tekenen van de *clans* worden in ere hersteld. Onder dramatische en melancholische begeleiding van een doedelzak, begeeft de optocht zich naar de *memorial cairn* (zie voorkant) op het slagveld zelf, een grote opeenstapeling van keien, dat sinds 1881 als gedenkteken fungeert. Daar worden de meest patriotische speeches gehouden waarvan een aanzienlijk gedeelte in Gaelic gesproken wordt, de traditionele Schotse taal die uit de Hooglanden stamt. De strekking van de eerste speech door de voorzitter van de *Gaelic Society Inverness* is dat de opkomst van al deze mensen bewijst dat het Hanoveriaanse leger³ de *clan*cultuur en identiteit, met haar *tartan*, taal en doedelzak nooit kapot heeft kunnen maken en dat dit ook nooit zal (kunnen) gebeuren. Er spreekt trots uit deze eerste toespraak en een zekere authenticiteit en continuïteit met betrekking tot de Schotse identiteit, die hij stereotyperend verwoordt. Daarna volgt een speech door historisch professor McLeod over “*the people, the land and the language*” waarin hij stelt: “*The battle at Culloden was a just cause, worth fighting for.*” Professor McLeod spreekt over de nauwe verbondenheid tussen land en volk, welke de *clans* symboliseren. Verder haalt hij het belang aan van de ervaring van de Gaelic taal, welke veel steun krijgt van het huidige parlement. Professor McLeod trekt hier een lijn vanuit het verleden naar het heden en legt daarmee een verband tussen de vrijheidsstrijd van zoveel jaren geleden, en de “strijd” die nu gestreden wordt voor Schotse onafhankelijkheid. Na deze uiteenzetting wordt er overgegaan tot de kransleggingen.

Wanneer ik eens rondvraag bij de bezoekers van de herdenking ontmoet ik een man die zelf niet uit de Hooglanden komt maar het toch belangrijk vindt de slag te herdenken. Wanneer ik vraag waarom, zegt hij: “*Because I’m proud of a Scottish identity, and Culloden is part of our heritage and culture.*” Een volgende antwoordt op mijn vraag waarom hij hier is: “*Because I’m a nationalist and*

---

¹ Jacobieten is een verzamelnaam voor de *clans* die de, volgens hen rechtmatige troonopvolger Charles Edward Stuart, als vorst van Schotland de troon wilden zien bestijgen.

² Algemene naam voor de ‘Schotse ruit’ (kilt) die per *clan* en/of regio verschilt.

³ Het Engelse leger tezamen met *clans* uit zuid Schotland, onder leiding van de *Elector of Hanover*: Koning George II

it's Scottish history. They fought for something I believe in and when we will be free in two years time, all who fell at Culloden battlefield will celebrate with us." Evenals professor McLeod eerder op de ochtend deed, wijst ook deze respondent op een parallelle situatie; zowel de strijd van de Hooglanders voor vrijheid, 266 jaren geleden, als de huidige roep om vrijheid voor de Schotse natie.

Deze etnografische beschrijving verhaalt slechts één van een aantal tegenstellingen en paradoxen die het Schotse nationalisme markeren en in dit onderzoek naar voren komen. Want hoewel het slagveld bij Culloden heden ten dage wordt gezien als een heilige plaats en belangrijk erfgoed uit de geschiedenis van Schotland (Gold & Gold 2007), ging de strijd die gevoerd werd in 1746 voornamelijk tussen de Hooglanders en de Laaglanders en wie de nieuwe troonopvolger zou worden in Schotland, waarbij laatst genoemde groep gesteund werd door de Engelsen (Walton 2006). Een respondent legt uit: *"It's so sad, it was a civil war more than anything. The clans fought each other."* Toch wordt de herdenkingsceremonie vooral ingezet ter verering en herinnering van de *clancultuur*, de Gaelic taal en de doedelzak, hetgeen het vermeende hart vormt van de Schotse traditie en identiteit. Dat de strijd daadwerkelijk ging tussen verschillende clans die elkaar wreed uitmoordden, wordt voor de gelegenheid buiten beschouwing gelaten, waardoor Culloden ingezet kan worden als een nationaal monument, een nationale ankerplaats van herinnering, of, met de woorden van de Franse Pierre Nora: als (1989) 'lieux de mémoire'. Het slagveld bij Culloden maakt daarmee een belangwekkende transformatie door, van een plaats waar Schotland verdeeld was en elkaar bevocht, naar een nationaal symbool van Schotse trots, vechten voor authenticiteit en identiteit en een referentie aan een parallelle onafhankelijkheidsstrijd anno 2012.

Achtergrond en onderzoeksdoel

In het huidige tijdperk van mondialisering waarin kapitaal, goederen, mensen, ideologieën en culturen niet meer gebonden zijn aan één plaats maar mobiel geworden zijn (Inda en Rosaldo 2008; Appadurai 2003), blijkt een steeds sterker wordende roep om eigenheid, authenticiteit en identiteit te resulteren in de opkomst van sterk rechts georiënteerde, 'anti-immigranten' partijen, zoals de Partij Voor de Vrijheid in Nederland, het Vlaams Blok in België of het Franse Front National. Ook in Schotland heerst er een verlangen naar eigenheid, identiteit en het sterk communiceren van die identiteit ten opzichte van de relevante 'Ander'. Hoewel ook Schotland heden ten dage vergezeld is van een politieke component, genaamd de *Scottish National Party* (SNP), kenmerkt deze zich niet door het afzetten tegen de Ander in de vorm van 'de niet-westerse migrant'. Het richt zich namelijk van oudsher vooral op de verschillen met Engeland; dit vormt het negatieve referentiekader waartegen de eigen identiteit gedefinieerd kan worden (Walton 2006; Tummers 2009). Anglofobie is dan ook een sterker tot de verbeelding sprekende ontwikkeling in de Schotse samenleving, dan bijvoorbeeld Islamofobie, waarvan in andere westerse landen meer sprake lijkt te zijn (Hussain & Miller 2006).

De SNP wil op termijn onafhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk en toetreden tot de Europese Unie. Deze partij belichaamt met haar onafhankelijkheidswens de ideologie van het nationalisme, welke inhoudt dat een bepaalde etnische groep, in dit geval de Schotse, de staat moet domineren (Eriksen 2002: 98), wat niet het geval is zolang Schotland deel uitmaakt van het Verenigd Koninkrijk. Echter, het duiden van Schots nationalisme in het multinationale Verenigd Koninkrijk blijkt geen eenvoudige of eenduidige aangelegenheid.

Welke plaats heeft Anglofobie en is dit een consistente factor in het duiden van Schots nationalisme? Een gecompliceerde situatie doet zich voor wanneer gekeken wordt naar de onafhankelijkheidswens; in welke mate is deze wens gebaseerd op een zogezegd 'cultureel verschil' met Engeland, is deze wens niet sterker politiek en democratisch gericht? Vanwaar de wens van de SNP toe te treden tot de Europese Unie, in een door Europa-scepticisme geplaagd continent en in hoeverre zijn haar kiezers het hiermee eens? In welke mate kan er gesproken worden van enkel een volkssentiment, welke rol speelt de politiek in het vormgeven van zulk sentiment? In dit onderzoek wordt het Schotse nationalisme onder de loep genomen worden, waarbij voornamelijk aandacht uitgaat naar meerdere paradoxen en tegenstellingen die men vindt in het hart van de onafhankelijkheidswens. Het innemen van verschillende *subject positions* op verschillende niveaus; zoals onder andere op landelijk niveau, op het niveau van de natie, of de regio zijn verre van eenduidig te noemen en worden hier in kaart gebracht. Een belangrijk theoretische onderbouwing wordt geboden door Fredrik Barth (1969). Zijn theorie over het bestuderen van etniciteit focust zich op de grenzen die verschillende groepen optrekken en niet op de culturele inhoud die deze groepen van elkaar zouden onderscheiden. Ook zal de beroemde uiteenzetting van Anderson (2006) over de opkomst en het verloop van nationalisme een plaats innemen in deze thesis, om de verschillende bronnen van nationalistisch sentiment te duiden en te verklaren.

Methodische verantwoording

Van 2 februari tot 7 mei 2012 is er etnografisch veldwerk verricht in Inverness. Door te wonen bij een gastgezin had ik vrij gemakkelijk toegang tot een breed sociaal netwerk van mensen met verschillende achtergronden, zowel Schots als Engels, Pools en Filippino. De onderzoekspopulatie bestaat voornamelijk uit Schotse SNP-stemmers in Inverness, in de Schotse Hooglanden. Ook zijn Engelsen onderdeel gaan uitmaken van de onderzoekspopulatie en heb ik gesproken met mensen die niet op de SNP stemmen, waar waardevolle data uit is ontsproten. Ik heb contact gezocht met de plaatselijke SNP, ben aanwezig geweest bij de vergaderingen van de partij, heb historisch belangrijke plaatsen bezocht, ik heb herdenkingen bijgewoond en cultureel erfgoed bezichtigd. Een gedeelte van de data komt uit deze bezoeken, informele gesprekken die ik daarbij heb gevoerd en interviews die met betrokkenen zijn afgenomen. Een groot en belangrijk deel van de verzamelde data komt uit een klein sociaal netwerk van ongeveer tien jongeren van voornamelijk Schotse en Engelse afkomst, waarvan de meesten SNP-stemmers, in de leeftijd van vijftientig tot dertig jaar oud, met wie veel vrije tijd

gespendeerd werd. Door met hen te praten, te eten, bij hen thuis te komen, met hen uit te gaan en veel informele gesprekken te voeren, die in de meeste gevallen niet eens met voorbedachte rade in een voor mijn onderzoek voordelige richting werden gestuurd, heb ik door middel van participerende observatie een zeer essentieel deel van mijn dataverzameling kunnen doen. Zodoende heb ik kunnen opmerken hoe de Schotse identiteit in het dagelijks leven wordt over- en onder gecommuniceerd (Eriksen 2002), wordt uitgedragen en hoe elementair daarbij het afzetten tegen de ‘Ander’ in de vorm van Engeland is. Hoewel ik mij gevestigd had in Inverness, heb ik mij gedurende het veldwerk op verschillende plaatsen begeven, verspreid over Schotland, waarbij Edinburgh, Glasgow, het eiland Lewis voor de westkust en het dorp Culloden de voornaamste waren. Ook op deze plaatsen heb ik etnografische ervaringen opgedaan, informele gesprekken gevoerd en interviews afgenomen, welke zijn toegevoegd aan de data die is verzameld in Inverness. Toch zal ik mijn onderzoek niet *multisited* (Marcus 1995) willen noemen omdat de hoeveelheid tijd die in genoemde plaatsen, naast Inverness werd doorgebracht, niet substantieel was. Tot slot heb ik door middel van een uitgebreide literatuurstudie mijn onderzoek theoretisch ingekaderd en mijn ervaringen en data aangevuld met onder andere statistische en secundaire bronnen.

Leeswijzer

Hoofdstuk één van dit onderzoek bevat achtergrondinformatie over nationalisme in het algemeen, de Schotse geschiedenis en een contextuele schets van de onderzoekslocatie. Vanaf hoofdstuk twee wordt Schots nationalisme nader onder de loep genomen, wat begint in relatie tot Anglofobie. De complexe verhouding tussen enerzijds cultuurverschil en anderzijds democratie als motivatie voor de onafhankelijkheidswens, komt in hoofdstuk twee ook ter sprake. Hoofdstuk drie staat in het teken van het stemmen op de nationalistische partij de SNP, waarbij beschreven wordt hoe traditie en geschiedenis ingezet worden bij het stemmen op de SNP. Tevens staat de paradoxale verhouding tussen de partij en haar kiezers centraal. Hoofdstuk vier bespreekt Schots nationalisme op een individueel niveau door te focussen op *subject positions*. Daarna volgt een concluderend hoofdstuk, waarin de belangrijkste bevindingen uit dit onderzoek naar voren komen.

1. De Schotse context

Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt het verleden van Schotland in relatie tot separatistische of nationalistische sentimenten beschreven. Daartoe is een begrip van nationalisme als ideologie noodzakelijk, deze wordt dan ook allereerst gegeven. Daarna komt de Schotse geschiedenis ter sprake en een korte toelichting op de specifieke onderzoekslocatie, Inverness.

1.1 Nationalisme, een definitie

Een definitie van nationalisme wordt gegeven door Ernest Gellner (2006:1): nationalisme is een politiek principe, welke als ultieme doel heeft dat de politieke eenheid congruent is met de nationale eenheid (Gellner 2006: 1). Met andere woorden; de mensen die zichzelf zien als behorend tot een bepaalde natie, willen wonen in een geografisch afgebakend gebied dat bestuurd wordt door de politiek van die natie. Andere etniciteiten of nationaliteiten worden uitgesloten in gevallen waarbij de politieke en nationale eenheid niet samenvallen. Gellner (2006:1) maakt onderscheid tussen een nationalistisch sentiment en een dergelijke beweging. Nationalistische sentimenten zijn de gevoelens van woede wanneer dit principe wordt geschonden of van tevredenheid wanneer er aan wordt voldaan, wanneer de natie en de staat dus samenvallen. Een nationalistische beweging is er één die wordt geactiveerd door zulke sentimenten, om te ageren tegen de incongruentie van de politieke en nationale eenheid. In Schotland is nationalisme verbonden aan een onafhankelijkheidswens, politieke en nationale congruentie is er (nog) niet, maar wordt wel belangrijk geacht door de natie. In de academische literatuur wordt nationalisme als ideologie of model alom geduid als een modern verschijnsel, modern in de zin dat nationalisme niet al van oudsher bestaat, maar pas in de laatste eeuwen, ongeveer vanaf het einde van de achttiende, haar intrede maakte (Hobsbawm 1990; Wimmer 2002; Anderson 2006; Gellner 2006).

In de Schotse natie heerst er een nationalistisch sentiment; het politieke principe van congruentie tussen natie en staat wordt, zagezegd, geschonden. De Schotten zien Schotland als een aparte natie, die niet bestuurd wordt door de Schotse politiek, wat idealiter juist wel het geval zou zijn, maar door de Britse politiek. De Britse gecentraliseerde overheid bedrijft de politieke aangelegenheden van vier naties, te weten Engeland, Wales, Schotland en Noord Ierland. Deze vier gaan dan ook als één geheel door het leven. Dit terwijl de eilandengroep als één natie nauwelijks levensvatbaar is gebleken, waarvan de onafhankelijkheidsoorlog van Ierland, welke uitmondde in onafhankelijkheid in 1922, getuigt. Ook de Schotse onrust duidt op barsten in de geloofwaardigheid van de huidige constitutionele status in het Verenigd Koninkrijk als basis voor een nationale identiteit. Naast nationalistische sentimenten, is er eveneens een nationalistische beweging te vinden in het Verenigd Koninkrijk, welke het voortouw neemt om onafhankelijkheid voor Schotland definitief doorgang te

laten vinden; de Schotse politieke partij de SNP. Zowel nationalistisch sentiment als de nationalistische beweging, kennen een roerig verleden aangaande de betrekkingen met Engeland.

1.2 De historische achtergrond van Schotland en Schots nationalisme

Zoals gezegd komt nationalisme als ideologie pas op rond 1800. Hier volgt een korte beschrijving van de geschiedenis van Schotland, waarin nationalisme vóór 1800 volgens Kristen Walton (2006) wel aanwezig is. Echter, nationalisme als model vóór het einde van de 18^e eeuw is een anachronisme; het hoort niet in die tijd want het bestond nog niet (Hobsbawm 1990; Wimmer 2002; Anderson 2006; Gellner 2006). Daarentegen, separatistisch sentiment, een onafhankelijkheidswens en identificatie met een volk en een geografische plaats zijn verschijnselen die wel te vinden zijn in de geschiedenis van Schotland.

De ontwikkeling van het Schotse nationalisme dient begrepen te worden tegen de achtergrond van een lange periode van antibuitenlands sentiment. Scandinavische indringing in het noorden van Schotland en op de eilanden tijdens de vroege middeleeuwen, resulteert erin dat de bewoners van deze gebieden, de *highlanders*, zich sterk gaan definiëren om zo een buitenlandse inval af te wenden. Tegelijk met de steeds sterkere dreiging vanuit het noorden, komt ook gevaar vanuit het zuiden, van Engeland, waardoor inwoners van Schotland zich gedwongen zien zich ook te verenigen tegen de Engelsen. Met betrekking tot de binnenlandse zaken van Schotland heerst er rond de 13^e eeuw een noodlottige situatie voor de monarchie: het heeft op dat moment geen koning en duidelijke troonopvolgers zijn er niet. Edward I uit Engeland wordt door de Schotse *lords* gevraagd ‘onpartijdig’ een koning te kiezen voor Schotland. Hij zorgt er daarbij voor dat elke kandidaat de Engelse superioriteit over Schotland zal uitroepen, en op deze manier kan Edward I Schotland uitbuiten, haar rechtbanken omverwerpen, militaire dienst van haar inwoners eisen en belasting incasseren voor het welzijn van Engeland. Hiermee beginnen de oorlogen voor Schotse onafhankelijkheid in 1295. De groep vechtende Schotten bestaat niet alleen uit de elite, maar ook uit dorpsleden, die voorheen nauwelijks van betekenis waren in het politieke domein. De regelmatige uitbarstingen van geweld tegen Engeland zijn dan ook ‘algemeen’ Schots van aard te noemen; er is geen sprake van een conflict dat wordt uitgespeeld door de elite van de bevolking maar in alle lagen van het Schotse volk bestaat er anti Engels sentiment en steun voor de aanvallen. Deze oorlogen markeren voor Schotland het begin van een politieke wens onafhankelijk te blijven (Walton 2006).

De Engelse poging om de Schotse onafhankelijkheidsstrijd tot een definitief einde te brengen mondt tegen het einde van de dertiende eeuw uit in een sterke, Schotse eenheid gebaseerd op anti-Engelse sentimenten. Het brengt twee helden voort: William Wallace; een ‘gewone boerenjongen’ en Robert the Bruce; een nobele. Wallace roept zich uit als commandant over het Schotse leger en beschermt niet alleen de troon voor een koning die nog moet komen maar beschermt ook de Schotse onafhankelijkheid. Robert the Bruce komt in 1320 op de troon, wint verloren Schots land terug van de Engelsen en verovert de harten van de Schotten. De oorlogen worden gevochten door verschillende

mannen uit verschillende lagen van de bevolking en wat hen verbindt is het Schots zijn, hetgeen zij niet delen met de Engelsen (Walton 2006).

In de 15^e eeuw is het relatief rustig, al is er nog wel eens sprake van dreiging van de zuiderburen. Aan het eind van de 15e eeuw verandert de relatie tussen Engeland en Schotland geleidelijk. In 1502 onderhandelt de Engelse Koning Henry VII het verdrag van de eeuwige vrede en stuurt zijn dochter naar het noorden om daar te trouwen en Schots koningin te worden. Dit huwelijk heeft als gevolg dat de Schotse Stewart dynastie als tweede erfgenaam in aanmerking komt voor het betreden van de Engelse troon. Uiteindelijk leidt het huwelijk dan ook tot het samenvoegen van de twee koningshuizen in 1603. Hierop volgt de opkomst van een partij die voor vereniging met Engeland is. Dit is niet in alle gevallen een anti-Schots sentiment, immers, Engeland is in die tijd een stuk welvarender dan Schotland en een vereniging van beide landen zou Schotland juist kunnen beschermen en bewaren als natie tegen machten van buitenaf (Walton 2006).

Rond het midden van de 16^e eeuw (1540-1560) wordt het eeuwenoud conflict tussen Schotland en Engeland heropend, ditmaal door religie. De unionistische partij in Schotland is protestant en richt zich tot het protestante Engeland om zowel hun doel (vereniging) te doen slagen als hun geloof te verspreiden in Schotland. De Schotten die voor blijvende onafhankelijkheid zijn, hangen nog altijd het katholieke geloof aan. Enerzijds worden de unionistische *reformers* die het protestante geloof willen zien groeien, geholpen door Engeland, terwijl anderzijds katholiek Schotland, dat onafhankelijk wil blijven, gesteund wordt door Frankrijk. De protestanten zien dan in dat, willen zij hun geloof definitief voet aan de grond laten krijgen, zij een Schotsgezind, anti Frans karakter uit moeten gaan stralen. Zo wordt het Schotse separatisme religieus van aard. Door zich zowel van Engeland als van Frankrijk te distantiëren, bespelen de protestanten hun landgenoten door in te zetten op een gedeeld ‘Schots-zijn’ (Walton 2006).

Met het aantreden van Charles I in 1600, wordt een nieuw tijdperk ingeluid voor gewelddadig conflict. Hij begint aan een proces van ‘verengelsing’, waarna de Schotten de ‘Schotse Revolutie’ beginnen. Ze vrezen voor hun religie, hun eigendommen, voor een regering van willekeur en het verlies van de Schotse identiteit. Hoewel de Schotten blijven vechten voor hun onafhankelijkheid en koning, is er rond 1650 toch sprake van een totale overgave aan intenties tot vereniging, niet alleen van koningshuizen, maar ook van volken. Met het proces van verengelsing immers, worden Schotland en Engeland steeds meer één volk, in plaats van twee duidelijk te onderscheiden entiteiten. Ook heeft Schotland sterk te lijden onder de aanvallen van de Engelsen, met name onder leiding van Oliver Cromwell, waardoor Schotland te zwak blijkt om de druk tot vereniging te weerstaan. In 1707 is het door middel van de *Act of Union* een voldongen feit: Schotland en Engeland zijn verenigt in één koninkrijk en heeft een gecentraliseerde, Britse overheid, gezeteld in Londen, in de wijk Westminster⁴. Dit brengt opnieuw aanzwellend Schots sentiment teweeg. Veel Schotten zijn nog altijd

---

⁴ In het publieke domein wordt het Britse Parlement nog altijd kortweg aangeduid met ‘Westminster’.

gedesillusionieerd door de vereniging; het steeds weer uitbarsten van rellen in de decennia daarna, illustreren dit. De meest bekende uiting van Schots separatisme is die van de Jacobieten, die met name lid zijn van de hoogland *clans*. Schots sentiment neemt dan een steeds sterkere, culturele vorm aan (Walton 2006).

Ofschoon de vereniging in 1707 de economische en politieke, maar ook de culturele dominantie van Engeland over Schotland doet vermoeden, is de vereniging er niet op uit de Schotse identiteit en cultuur in zijn geheel af te breken. De *Act of Union* garandeert juist de continuering van Schotse instituties, zoals het juridische systeem, de universiteiten en de lokale regering. Mede door deze vrijheid van eigen bestuur is Schotland altijd bij machte geweest de eigen identiteit en cultuur te preservareren. Daarbij waren er meer voordelen aan de vereniging, zoals de explosieve economische groei die Schotland na de vereniging doormaakt; in 1850 is het westen van Schotland in zoverre geïndustrialiseerd, dat ze één van de meest welvarende delen van Groot Brittannië is. Echter, tegen de tweede helft van de negentiende eeuw begint het tij te keren en wordt de aandacht die van Westminster naar Schotland uitgaat, geleidelijk minder. De Schotten krijgen het gevoel dat er aan hun behoeften niet voldaan wordt en dat de wetgeving die in het verre zuiden doorgang vindt, minder van toepassing is op Schotland dan op Engeland (Tong 1994). Dit resulteert in diverse organisaties die meer Schotse controle over de Schotse zaken eist. In 1885 wordt dan ook de *Scottish Office* opgericht. Deze verschaft een krachtig ambtelijk apparaat, welke een bepaalde mate van besluitvoering en bestuursrechtelijke autonomie heeft, tot 1999. Het is verantwoordelijk voor Schots beleid op de volgende gebieden: onderwijs, huisvesting, gezondheid, economische ontwikkeling, sociale voorzieningen, planologie, transport, landbouw, visserij en de openbare orde (McGarvey 2008). Tevens wordt in 1886 de *Scottish Home Rule Association* gesticht. Schots nationalisme floreert gestaag, maar haar volgers zijn tot dan toe nooit van significante invloed (Tong 1994).

In 1934 wordt de *Scottish National Party* (SNP) opgericht en hoewel zij in haar vroege jaren weinig succesvol is, heeft ze wel een grote impact in de '60er jaren. De reden daarvoor is dat keer op keer blijkt dat de partij die aan de macht is, of het nou *Labour* of *Conservative* is, de beloften tegenover haar Schotse electoraat niet waar kan maken en dat de regering zich vooral richt op wat de regio Londen en het zuiden van Engeland wil (Tong 1994). Vanaf ongeveer 1980 (onder leiding van Margaret Thatcher) worden de politieke verschillen tussen Schotland en het Verenigd Koninkrijk zo evident dat er aan Schotse zijde een '*legitimacy deficit*' wordt ervaren. Er is voor hen geen sprake meer van democratie wanneer er een overduidelijke Schotse minderheid stemt voor de *Conservative Party*, maar deze toch de partij is die aan de macht komt. Devolutie kan daar verandering in brengen⁵ (McGarvey 2008). Met de beperkte mate van zelfbestuur verkregen onder de *Scottish Office* wordt door het Schotse volk dan ook geen genoeg meer genomen.

---

⁵ Devolutie of *home rule* is het overhevelen van bestuursrechtelijke macht van een centrale overheid, in dit geval van het Verenigd Koninkrijk, naar een subnationaal bestuursniveau, Schotland. Deze vormt een tussenliggende positie tussen de centrale en de regionale overheden.

In 1998 wordt de *Scottish Act* getekend, waardoor er, praktisch, meer Schotse *home rule* ontstaat. Gedecentraliseerde macht wordt toegekend aan het Schotse Parlement, welke gezeteld is in Edinburgh. De verantwoordelijkheden komen grofweg overeen met de verantwoordelijkheden van de *Scottish Office*, en worden ‘*devolved matters*’ genoemd. Het verschil ligt in de bevoegdheid tot het nemen van gezaghebbende beslissingen en verantwoordelijkheden ten overstaande van een Schots kiesdistrict bij het bestaan van het Schotse Parlement, in tegenstelling tot de *Scottish Office*. De belangrijkste zaken waar Schotland nog geen zelfstandig zeggenschap over heeft maar door het Britse Parlement (waar ongeveer 10% van de parlementszetels door Schotland wordt ingenomen) besloten worden, zijn grondwettelijke aangelegenheden, buitenlandse zaken, defensie, belastingen en ethische kwesties. Alle zaken die niet geëxpliciteerd worden in de *Scottish Act* als vallende onder Britse bevoegdheden, komen voor Schotse rekening (McGarvey 2008).

In 2007 haalt de SNP een kleine meerderheid in het Schotse parlement (47 zetels tegen 46 zetels van de belangrijkste opponent *Labour*) en begint aan een vierjarig termijn als minderheidsbestuur van Schotland (het voltallige aantal zetels in het Schotse parlement is 129). In 2011 haalt de SNP 69 zetels in het parlement binnen, een meerderheid waarmee de partij het felbegeerde referendum over onafhankelijkheid in 2014 zal kunnen houden. Het uiteindelijke doel van de SNP is dan ook om, na ruim 300 jaar vereniging met Engeland, Noord Ierland en Wales, een zelfstandige natiestaat te worden, die zich zal aansluiten bij de Europese Unie (Soussi 2011).

Op basis van het voorgaande kan gesteld worden dat Schots sentiment, identificatie met het ‘Schots zijn’ en Schots nationalisme verschillende vormen kent. Zowel cultureel, wat terug te vinden is in een grote stroom poëten, verhalen, tradities en helden; als religieus, toen de Schotse identiteit ingezet werd om een nationale religie (protestants) af te dwingen; als politiek, waarin met name in de laatste decennia de nationalistische partij er één is om rekening mee te houden. Het Schotse nationalisme heeft zich altijd sterk tegen Engeland gekeerd, wat gedurende de gehele hierboven beschreven geschiedenis te zien is geweest.

1.3 Inverness, hoofdstad van de Hooglanden

Inverness is een klein stadje dat in het noordoosten van Schotland ligt, in de Hooglanden. Het vormt de onderzoekslocatie van dit onderzoek. Het is de noordelijkste stad van Schotland, en wordt alom gezien als een ‘*nice little town*’ omdat het ‘alles’ heeft wat een grote stad heeft, met betrekking tot faciliteiten, maar tegelijk ook middenin de rustieke natuur van de Hooglanden ligt. Omdat de Hooglanden interessant zijn door hun veelheid aan culturele uitingen, maar vooral ook omdat zij als een ‘culturele regio’ wordt beschouwd door onder andere Engeland, de Laaglanden en toeristen (Basu 2007), waar verderop in dit hoofdstuk over wordt uitgewijd, is Inverness als onderzoekslocatie gekozen. Immers, het lijkt erop dat de Hooglandidentiteit nauw verweven is met ‘de’ Schotse identiteit.

Omdat het de enige stad is in de Hooglanden, werd Inverness verwacht bij uitstek geschikt te zijn voor etnografisch onderzoek, omdat dit de plaats is waar het sociaal-culturele leven zich voornamelijk afspeelt. Verder werd Inverness een geschikte keuze geacht, omdat er een rijke geschiedenis aan *clans* en *clan*lidmaatschap heerst in de stad en dit zodoende met betrekking tot identificatie ook interessant zou zijn. Bovendien ligt de stad in een gebied dat veel historisch bepalende, en in het Schots nationalisme belangrijke *sites of memory* (Basu 2007) bevat, zoals Culloden Battlefield (zie inleiding) en Fort George; door de Engelse regering geïnitieerd (1748) als beschermde plaats vanwaar de Jacobietenopstand definitief kon worden neergeslagen.

Om een algemeen beeld te vormen van de stad, is in eerste instantie gekeken naar statistische data. Deze komen uit de census die de Schotse overheid eens in de tien jaar afneemt⁶. De laatste is gehouden in 2011 maar deze statistieken zijn nog niet toegankelijk voor het grote publiek. Voor nu wordt er dus genoeg genomen met de data uit de census van 2001, welke sterk verouderd is.

Inverness heeft in 2001 44.084 inwoners. Zoals gezegd, deze data is niet *up to date* en een aantal van mijn respondenten schatten het huidige aantal inwoners op zo'n 60.000. In hoeverre dit overeenkomt met de werkelijkheid is moeilijk te verifiëren. Ter vergelijking: Schotland heeft ongeveer 5.5 miljoen inwoners waarvan de meerderheid in de '*central belt*' wonen; in de Laaglanden in het zuiden, waarvan Glasgow en Edinburgh de twee grootste steden zijn, met respectievelijk 1.168.270 en 452.194 inwoners. Van de 44.084 inwoners die Inverness telt, is in 2001 13.751% migrant. Daarvan komt slechts iets minder dan 2% van buiten het Verenigd Koninkrijk. 7.39% bevindt zich volgens de 2001 census in de etnische groep 'other white British', waarbij 'other' refereert aan anders dan 'white Scottish'. In 2001 is 8.51% van de bevolking van Inverness geboren in Engeland. In vergelijking tot Wales en Noord Ierland, welke allebei voor ongeveer 0.5% van de bevolking als geboorteland fungeren, is Engeland dus een relatief grote leverancier voor Engelse migranten richting Inverness.

Wanneer er aan respondenten gevraagd wordt de stad te beschrijven, wordt er dikwijls benadrukt hoe anders de wijze van leven is in het noorden van Schotland, in vergelijking tot het zuiden van Schotland en Engeland. Er wordt gesproken van een betere kwaliteit van leven, een andere, meer relaxte visie op het leven en een lager criminaliteitsgehalte dan in Engeland. De manier waarop dat onder andere verwoordt wordt is als volgt: "*A different pace of life*", "*Achieving is not that big a thing for them [for the Highland Scots]*", "*A different mentality, really*". Inverness, maar ook de Hooglanden in het algemeen en de eilanden zouden veiliger zijn dan de grote steden in Engeland zoals Manchester en Londen. Wanneer iemand uit de groep een camera laat liggen in een kroeg en een uur later terug komt om te ontdekken dat de camera nog op precies dezelfde plek ligt als waar het is achtergelaten, zegt een respondent: "*Now, you wouldn't find that in England!*"

---

⁶ www.gro-scotland.gov.uk

1.4 De Hooglanden en haar clans

De Hooglanden werden vanuit de 14e eeuw systematisch neergezet als de primitieve, perifere en exotische ‘Ander’ door de Laaglanden van Schotland en de rest van Groot Brittannië. Deze representatie, zowel ideologisch als esthetisch komt voort uit een narratief over de Hooglanders die ‘*Highlandism*’ genoemd wordt. Met de toenemende verengelsing van de Laaglanden en het steeds verder terugtrekken van de Gaelic sprekende gemeenschap naar het bergachtige landschap van het noorden halverwege de 14^e eeuw, werden de Hooglanden aangemerkt als een uitgesproken ‘culturele regio’ (Basu 2007). Tegenwoordig bestaat er een sterke associatie tussen Schotland en de levensstijl van de Hooglanders, met haar doedelzakken, *clans*, kilts en de nauwe verbondenheid tussen land en volk. Dit stamt uit de eerste 50 jaar na de unificatie met Engeland, toen Schotse families in de Hooglanden er alles aan deden hun cultuur en politieke systeem, in de vorm van *clans*, te behouden en te beschermen maar er vanuit het zuiden van Schotland en Engeland restricties werden gelegd op het bespelen van doedelzakken en het dragen van kilts, wat uiteindelijk zelfs verboden zou worden in 1746 (Walton 2006; Basu 2007). Het Gaelic woord ‘*clann*’ betekent letterlijk ‘afkomst’, ‘afstammelingen’ of ‘kinderen’. Echter, het duidt op een bredere betekenis dan slechts een bloedlijn; een verbond tussen bloed en land of territorium. Met het illegaliseren van de Hooglandcultuur werd ook de politieke significantie van *clans* afgedwongen door Engeland; het Engelse bestuurlijke systeem uit Westminster maakte de structurerende betekenis van *clans* immers overbodig (Basu 2007).

1.5 Afsluiting

In dit hoofdstuk stond een contextuele beschrijving van Schotland, de Hooglanden en Inverness centraal. Schotland kent een lange geschiedenis van oorlog tegen en conflict met Engeland. Anti-Engelse sentimenten zijn al vanaf de 13e eeuw sterk aanwezig. De Hooglanden en haar hoofdstad Inverness nemen hierin een aparte plaats in, omdat deze ‘verlaten’ regio gezien wordt als de vertolking van wat écht Schots is, en deze regio geromantiseerd is tot een plaats waar men rust, veiligheid en cultuur kan vinden. Verwacht wordt dan ook dat nationalisme een grote plaats heeft in Inverness, immers, de bewoners van de Hooglanden zouden authentiek Schots zijn en daarom wellicht positief tegenover onafhankelijkheid staan. In het volgende hoofdstuk zal hierop dieper worden ingegaan en staat nationalisme en de oorsprong van de onafhankelijkheidswens centraal.

2. Nationalisme: cultuurverschil of democratie?

Leeswijzer

In het vorige hoofdstuk zagen we hoe Schots separatisme en nationalisme hebben geleid tot een lange geschiedenis van onrust tussen Engeland en Schotland. Ook is een definitie gegeven van nationalisme. In dit hoofdstuk wordt nationalistisch sentiment in Schotland verder blootgelegd door de oorsprong van de onafhankelijkheidswens in kaart te brengen, waarbij er aandacht is voor zowel het belang van cultuur in de onafhankelijkheidswens, als de politieke dimensie hierin. Dit gebeurt door deze kwesties in relatie te brengen tot Anglofobie. Verder is het hier belangrijk te vermelden dat de onderzoekspopulatie in dit hoofdstuk breder is dan alleen SNP-stemmers. De data die is gebruikt voor hoofdstuk twee is ontleedt aan zowel SNP-stemmers, als niet SNP-stemmers, zowel aan Engelsen als aan Schotten. Hierdoor beslaat hoofdstuk twee een groter deel van de Schotse samenleving, waarbij er een meer algemeen analyseniveau wordt gehanteerd.

2.1 Toolkit

Om Schots nationalisme op te kunnen merken en analyseren, wordt er gebruik gemaakt van een uitgebreid begrippenapparaat welke dikwijls terug zal komen in het verloop van deze thesis. Een eerste construct is etniciteit, wat staat voor identificatie met- en deel uitmaken van een bepaalde etnische groep. Inherent hieraan is uitsluiting van andere groepen, vanwege deze identificatie. Een etnische groep deelt dikwijls een bepaald geloof, een naam, waarden en normen, traditie, taal en een associatie met een geografische plaats. Verder geldt dat een etnische groep in het algemeen solidair is met elkaar en gelooft in een gedeelde, vaak mythische afkomst (Kottak 2011: 127). De Schotse natie kan aldus gezien worden als een etnische groep; zij delen de Schotse naam, de Gaelic taal, een rijke historische traditie van kilt en doedelzak, men is solidair met elkaar en de Schotse etniciteit is nauw verbonden aan de geografische ‘plaats’ Schotland (Basu 2007).

Etniciteit komt tot uiting door sociaal contact en door in dat sociale contact steeds het verschil te benadrukken, het verschil te maken tussen *insiders* en *outsiders*, tussen ‘Wij’ en ‘Zij’. Etniciteit veronderstelt dus een sociale relatie tussen afgebakende categorieën, waarvan de leden elkaar als cultureel verschillend zien (Eriksen 2002: 19). Etniciteit kan worden ‘ingezet’ in bepaalde situaties. Zo kan men het behoren tot een bepaalde etniciteit ‘over-communiceren’ in een situatie waarbij dit lidmaatschap in het eigen voordeel kan werken, het omgekeerde kan ook, dan is er sprake van ‘onder-communicatie’ (Eriksen 2002: 22). Evenwel kan er sprake zijn van stereotyperingen. Dit refereert aan het creëren en systematisch toepassen van gestandaardiseerde noties van cultureel onderscheid op een bepaalde groep. Stereotyperingen helpen de mens om de sociale werkelijkheid te ordenen. Zowel de dominante groep als minderheden kunnen stereotyperingen projecteren op de andere groep, waarbij machtsverhoudingen soms pijnlijk zichtbaar worden. Stereotypen worden ook cruciaal geacht in het

definiëren van grenzen van de eigen groep (Eriksen 2002). Hoewel het optrekken van grenzen tussen ‘Wij’ en ‘Zij’ een contrast aanduidt, en we hierbij spreken van dichotomisering, moet er anderzijds een gedeeld interetnisch discours zijn en interactie plaatsvinden. Dit wordt complementariseratie genoemd en wordt voorondersteld om te kunnen spreken van etniciteit. Complementarisatie kan aangeduid worden met een ‘Wij’-‘Jij’ vertoog. Er moet een wederzijdse erkenning (van verschil) zijn om etnische interactie te kunnen laten plaatsvinden en de eigen identiteit sterk neer te kunnen zetten (Eriksen 2002).

Het verband tussen etniciteit en nationaliteit of nationalisme wordt scherp verwoord door Andreas Wimmer (2002) wanneer hij stelt dat de beloften van de moderne natiestaat, - democratie, gelijke behandeling voor de wet, sociale zekerheid en rechtvaardigheid en bescherming tegen de willekeur van de staat -, alleen toegankelijk bleken voor diegenen die de ‘ware’ leden van de natie belichaamden. De mensen die behoorden tot de groep van volwaardige burgers, bleek synoniem voor het behoren tot een bepaalde etnische groep, welke gelijk werd geacht aan de natie (Wimmer 2002).

Voor de meeste Schotten geldt dat het verband tussen de Schotse etniciteit en een geografische afgebakende plaats; het ‘land’ Schotland, een vanzelfsprekend en fundamenteel gegeven is (Basu 2007). De Schotse etniciteit is congruent aan de natie, echter, deze natie wordt niet bestuurd door een Schotse regering. Voor menig Schot is het van belang dat de natie welzeker bestuurd wordt door een Schotse regering, waarmee men uitkomt bij de ideologie van het nationalisme. Een eerste, brede opvatting van het Schotse nationalisme, waarbij vele van de hierboven genoemde begrippen het hart vormen van de kwestie, bestaat in relatie tot een fobie voor alles wat Engels is.

2.2 *Anglofobie*

Hussain en Miller doen in 2006 onderzoek naar Islamofobie en Anglofobie in Schotland en Anglofobie blijkt aan de orde van de dag te zijn. Voor SNP-stemmers geldt dat Anglofobie 10% meer is gevonden dan bij degenen die *Conservative* stemmen. Islamofobie wordt echter 7% meer gevonden bij *Conservative*-stemmers dan bij SNP-stemmers. Anglofobie blijkt onder de onderzoekspopulatie een relevanter sentiment dan Islamofobie (Hussain & Miller 2006).

Ofschoon Hussain en Miller (2006) nooit duidelijk definiëren wat zij met Anglofobie bedoelen, meten zij Anglofobie bij de Schotten aan de hand van de volgende criteria: a) ‘economische rancune’, dat wil zeggen: Engelsen maken gebruik van Schotse banen, huizen en gezondheidszorg; b) ‘toewijding aan Schotland’ ofwel: Engelsen voelen geen verplichting tegenover Schotland; c) Engelsen zijn meer loyaal aan Engeland dan aan Schotland; d) Schotland zou de Schotse identiteit verliezen als meer Engelsen zich in Schotland zouden vestigen; en e) het zou ‘ongelukkig’ zijn wanneer een nabij familielid een lange termijn relatie zou vormen met een Engelse immigrant (Hussain & Miller 2006). Hoewel Anglofobie in dit onderzoek niet als zodanig wordt gemeten, geven deze criteria wel een indicatie van wat er bedoeld wordt met Anglofobie; uit voorgaande spreekt met name dreiging en angst. Dreiging en angst voor het innemen van Schotse banen en huizen en dreiging

van het verliezen van de Schotse identiteit. Deze ervaren angst voor en dreiging vanuit Engeland en wat dit betekent voor de Schotse natie en identiteit wordt in het volgende besproken waarbij er een onderscheid gemaakt wordt tussen twee categorieën van dreiging; culturele dreiging en politieke/economische dreiging.

Hier is verder nog van belang het concept en proces van ‘*othering*’, een proces dat inherent is aan de totstandkoming van Anglofobie. Het theoretische concept refereert aan een begrip van ‘zelf’ en wordt vaak begrepen als de theorie van *self and other* waarbij de positie van de ander, ten opzichte van de eigen positie, betekenis geeft aan de ‘zelf’ (Jensen 2011: 64). In het Schotse nationalisme vormt Engeland de ‘Ander’; het negatieve referentiekader waartegen de eigen identiteit gedefinieerd kan worden. Dit negatieve referentiekader blijkt ook wanneer in eerste instantie alleen gevraagd wordt naar ‘de’ Schotse identiteit, wat deze behelst en waar de Schotse natie voor staat. Want al gauw blijkt dat de beroemde uitspraak van Walter Bagehot uit 1887 nog altijd van toepassing is: ‘*We know what it is when you do not ask us, but we cannot very quickly explain or define it.*’ (in: Hobsbawm 1990: 1)

2.3 Culturele dreiging

Van de geïnterviewde personen zijn er in eerste instantie slechts weinigen die een inhoudelijk eenduidig antwoord kunnen geven op de vraag wat de Schotse identiteit betekent. Er blijkt telkens weer benadrukt te worden dat de Schotse identiteit verschilt per persoon –‘het is wat je er zelf van maakt’- en ook wordt de diversiteit in regio’s zoals Hooglanden, Laaglanden, eilanden en de *Central Belt* en de daarmee gepaarde plaatselijke culturen zoals kort beschreven in hoofdstuk 1, veelvuldig benadrukt.

“Scottish identity is whatever you think it is. Because there is no such thing as a red-haired man with a beard wearing a kilt. (...) Being Scottish means different things to different people.”

In dit citaat wordt er een stereotype Schotse identiteit aangehaald. Dit stereotype wordt ontkend, ‘de’ stereotype Schot bestaat niet. Meer dan eens blijkt er geen algemene Schotse identiteit beschreven te kunnen worden; het hangt af van de plaats waar je bent. ‘De’ Schotse identiteit lijkt dus niet te bestaan, wat vragen oproept over het grote draagvlak dat het onafhankelijkheidsvoorstel van de SNP krijgt. Want wanneer er geen duidelijk onderscheiden nationale, Schotse identiteit kan worden benoemd, en een Schotse identiteit per regio verschilt, waarom is onafhankelijkheid dan zo belangrijk? Wanneer deze vraag gesteld wordt, blijkt er toch een onderscheid gemaakt te kunnen worden, waarbij Engeland het referentiekader vormt.

Wanneer in zowel informele gesprekken als in interviews gevraagd wordt of Schotland verschilt van Engeland en het Verenigd Koninkrijk, blijkt het makkelijker de eigen identiteit weer te geven door te benoemen op welke gebieden men van elkaar verschilt, waarmee de theorie van Fredrik Barth (1969) bevestigd wordt. Barth (1969) heeft een zeer invloedrijk essay geschreven voor het bestuderen van etniciteit. Het voornaamste punt dat hij maakt is dat onderzoek naar etniciteit zich zou moeten

focussen op de grenzen die deze groepen optrekken, en niet op de culturele inhoud van deze groepen. Barth stelt dat, wanneer antropologen en andere onderzoekers etnische groepen zien als culturele entiteiten, men voorbij gaat aan de problematische grenshandhaving die daarmee gepaard gaat, omdat deze volgens hem onderhevig is aan de tijd en aan invloeden van buitenaf. Verder is het beschouwen van etnische groepen als culturele entiteiten onwenselijk omdat het ten onrechte veronderstelt dat unieke, etnische groepen geïsoleerd zijn terwijl deze volgens Barth juist geconstrueerd zijn door lange sociale processen. Barth (1969) ziet etniciteit dan ook als een vorm van sociale organisatie. De ‘objectieve’ cultuur die de leden van een bepaalde etniciteit met elkaar delen, komen immers vaak overeen met de culturele karakteristieken van ‘niet-leden’. Het verschil tussen groepen is dan ook sociaal geconstrueerd en niet cultureel bepaald (Barth 1969). Het concept van etnische grenzen legt de focus op het relationele aspect tussen groepen en gaat hierbij uit van complementariteit: er dient sprake te zijn van een wederzijdse erkenning tussen etnische groepen. Grenzen functioneren hierbij tweezijdig, aan beide kanten van de grens wordt de eigen identiteit en het verschil ten opzichte van de ander benadrukt (Eriksen 2002). Een aantal respondenten verwoordden treffend waar Barth’s visie op etniciteit om draait:

“I think, you kind of like to see yourself differently. Different from the rest of Britain. Scottish people have always sort of distinguished themselves from the rest of the British Isles, you know.”

Wanneer er gevraagd wordt naar de verschillen tussen Schotland en Engeland, wat in de woorden van Barth de ‘*cultural stuff inside*’ (1969) wordt genoemd, blijken er toch grote verschillen te bestaan:

“Our lifestyle is different, humor, our language, the pace that things go at, more slow than in England, I would say. And Scotland throughout the world is known and loved... More ... than ... England... I’m not saying that from a, you know, “I’m a Scot, I hate the English” point of view, but if you listen to different places and countries, you know, they love the Scots! They do love the Scots! They carry themselves well, wherever they go.”

Verder komt in een informeel gesprek naar voren dat Engelsen, voornamelijk in Zuid Engeland en de ‘*London area*’, zich nogal eens arrogant kunnen opstellen als het over Schotland gaat, alsof de wereld om Londen draait en er zich daarbuiten niets afspeelt. Een respondent vertelt dat er iemand uit Londen kwam logeren bij haar en haar ouders op het eiland Skye en deze persoon bij de aanblik van een TV vroeg: “*Do you actually have TV in Scotland?*”. Het volgende citaat komt op hetzelfde neer:

“But, what people will tell you, and this is what pisses me off the most, is that people in England, not in Northern England but more like the London area, people think that the more affluent you are, the further south you live. If you’re poorer, you go north. If you move to Scotland it just means that your family is bankrupt and you’re just embarrassed and don’t want anybody to know.”

Uit dit laatste citaat spreekt de neiging van de Engelsen om Schotland weg te zetten als de ‘periferie’ van het Britse eiland, wat door de Schotten niet gewaardeerd wordt.

Hoewel het voor de Schotten zelf erg duidelijk is dat ze geen Britten zijn, en al helemaal geen Engelsen en de verschillen legio zijn, is dat volgens hen voor de rest van de wereld nog niet helder.

“I think the English have a much easier time identifying themselves as British. Being English has kind of become synonymous to being British to the rest of the world. Whereas for Scottish people that’s more difficult because when people think British, they think English, and we’re not English.”

Ook in het verlangen om erkenning als natie in de wereld klinken er Anglofobische gevoelens door. Er gaat dreiging uit van Engeland omdat zij zich makkelijker als Brits kunnen identificeren en zij door de rest van de wereld ook als zodanig worden erkend. In die zin is er dan ook sprake van culturele dreiging, het Verenigd Koninkrijk staat gelijk aan Engeland. In deze opvatting wordt de ruimte en erkenning van Schotland als natie bedreigd.

In vrijwel alle gesprekken die zijn gevoerd over de Schotse identiteit, het verschil met het Verenigd Koninkrijk en het belang van onafhankelijkheid, komt duidelijk naar voren dat er voor de Schotten een verschil bestaat tussen Engeland en het Verenigd Koninkrijk als geheel. Wanneer daarnaar wordt gevraagd komen er antwoorden als: *“England is just a part of the UK, as are the other nations in the UK”*. Hoewel hier een zekere gelijkwaardigheid in te bemerken valt; Engeland is niets ‘meer’ of ‘minder’ dan Wales, Noord Ierland of Schotland, valt vervolgens in de gesprekken op dat men het heeft over de ‘vereniging met Engeland’, het ‘onafhankelijk zijn van Engeland’ en refereert men meer dan eens aan Engeland, wanneer het Verenigd Koninkrijk de relevante context vormt:

Ik: *How does Scotland differ from the UK?*

Respondent: *(...) I would say that we are passionate, as a nation, we are very accepting, very inviting as a nation, generous.*

Ik: *That’s in contrast with the rest of the UK?*

Respondent: *Oh, I can tell you of a hundred places in England where they’re not very welcoming. I think we’re all very, very proud, and that’s definitely contrasting with the rest of the UK. I wouldn’t necessarily say for Ireland, but definitely for England. (...) Also I would say, Scots can be a lot more happier as a nation than England.*

Gesprekken als voorgaande kwamen meer dan eens voor en zijn opvallend gezien de wrok die er bestaat over het feit dat ‘de rest van de wereld’ Schotland als vanzelfsprekend Engeland noemt, en aan de hele Britse eilandengroep gerefereerd wordt met ‘Engeland’. Een doorn in het oog van de Schotten; zij zijn niet Engels, zij zijn Schots. Echter, zoals in voorgaand dialoog op te merken, maken de Schotten zichzelf ook schuldig aan dit verwijt. De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet. Immers, er wordt in de dialoog gevraagd naar het Verenigd Koninkrijk, waarop de respondent het verschil met Engeland aangeeft maar Wales en Noord Ierland, die eveneens deel uitmaken van het Verenigd

Koninkrijk, buiten beschouwing laat. Hetgeen door de Schotten als cultureel bedreigend en minachtend wordt ervaren, wordt door henzelf op gelijke wijze verwoord.

2.4 De Keltische etniciteit: minderheidssolidariteit

Engeland blijkt aldus dé ‘Ander’ te zijn in het Verenigd Koninkrijk. Echter, de gewenste onafhankelijkheid zal van het Verenigd Koninkrijk zijn, niet alleen van Engeland. Dat roept vragen op met betrekking tot de relatie met andere nationale minderheden binnen het Verenigd Koninkrijk; Wales en Noord Ierland, die in de onafhankelijkheidsdiscussie vrijwel nooit benoemd worden, noch als relevante speler het decor betreden. Wanneer ernaar gevraagd wordt, laten de Schotten zich dikwijls positief en sympathiek uit over de Noord-Ieren en de Welshmen:

“I cherish a love for our Celtic neighbors; Northern Ireland and Wales.”

Het Bretons, Welsh, Cornish, Manx en het Ierse en Schotse Gaelic zijn allen Keltische talen. De definitie van verschillende talen als Keltisch wordt over het algemeen aangenomen een bepaalde categorie mensen te impliceren; de etnische groep Kelten. Zij delen een gemeenschappelijke taal, cultuur en afkomst, en hebben een mythische, gemeenschappelijke dreiging en onderwerping van buitenaf (Engeland) moeten ondergaan, welke hun volk, en daarmee hun cultuur en taal grotendeels heeft doen verdwijnen. In de Keltische etniciteit is het ‘Engelse’ een belangrijke categorie waartegen men zich afzet en zichzelf definieert (McDonald et al. 1986). In een gesprek met een respondent over de Keltische identiteit, en waar dat dan in zit, wijst de respondent ook op deze gemeenschappelijke dreiging:

“(...) And, I would say this very lightly, even towards a common enemy, who we had to fight against, which was England.”

Wanneer er aan het einde van het veldwerk een informeel gesprek plaatsvindt met een respondent, komt het verschil in sympathie, weinig voor Engeland en veel voor Wales en Noord Ierland, ter sprake. Een vrouw die het gesprek tot dan toe passief volgt, doet een poging tot toelichting: *“It’s because they’re all Celtic, you see”*, daarmee implicerende dat de verwantschap tussen de Keltische naties en een gedeelde etnische traditie, waarvan ook Schotland deel uitmaakt, een overtuigende en alles verklarende reden is om een sympathie te koesteren voor de Keltische naties, en een antipathie voor Engeland. Andere respondenten maakten dezelfde soort opmerkingen:

“I think it’s because, you know, we’ve got sixteen million people in Britain and like ninety percent of them are one nation [Engeland] and then you’ve got a small minority of them which are other nations. We are kind of overshadowed by the fact that there are a lot more English people in Britain than there are Scots, Welsh or Northern Irish. Also there is the fact that the Scots, the Welsh and the Northern Irish all kind of come from like one people group anyway, and the English don’t really come from that people group...”

“Wales is probably the same story as here, they love their independence, I would say, to. They are a very Celtic race also. The Irish also, very Celtic nation.”

In het tweede citaat is het gebruik van het woord ‘ras’ opvallend. Ras veronderstelt gedeeld genetisch materiaal, geërfd van de voorouders (Kottak 2011: 128). De respondent ziet het Keltische ‘ras’ dus als een bloedverwantschap, inherent aan het identificeren als Schot, Ier of Welshman, waar de Engelsen geen deel van uitmaken. De theorie van Barth (1969) over het optrekken van grenzen is hier weer duidelijk zichtbaar. Aan de gelijkenissen van de *cultural stuff inside* van de Keltische naties wordt niet getwijfeld, de overeenkomst wordt aangenomen en verder niet in twijfel getrokken. De grens die opgetrokken wordt tussen enerzijds Engeland en anderzijds de Keltische naties door steeds een gedeelde bloedlijn over te communiceren, ligt wellicht meer genuanceerd. De ‘objectieve’ cultuur die de inwoners of afstammelingen van een bepaalde etniciteit zoals de Keltische naties met elkaar delen, delen zij immers vaak ook met de culturele eigenschappen van ‘niet-leden’, zoals in dit geval de Engelsen. Het verschil tussen deze twee groepen, de Engelsen en de Keltische naties, is dan ook voornamelijk sociaal geconstrueerd en niet onomstotelijk cultureel bepaald (cf. Barth 1969).

Verder wordt Wales en Noord Ierland ook vaak de onafhankelijkheid gegund, waar Engeland buiten beschouwing wordt gelaten.

“I would support the attempts of the Welsh and the Northern Irish for their own independence.”

Engeland is de natie waarvan de rest zich idealiter, op termijn van zal gaan afscheiden, in plaats van dat men onafhankelijk wordt van het Verenigd Koninkrijk in het geheel. Schotland wordt in deze visie onafhankelijk van Engeland, dit wordt veelvuldig overgecommuniceerd. Dat men ook onafhankelijk wordt van Wales en Noord Ierland wordt nooit benoemd of enige importantie toegekend, terwijl dit even essentieel is als het onafhankelijk worden van Engeland.

Er is derhalve sprake van solidariteit tussen de minderheidsnaties in het Verenigd Koninkrijk; de Keltische naties. De oorsprong van de visie op wie er onafhankelijk wordt van wie, ligt mogelijk in het feit dat Engeland wordt gezien als een natie die al in bezit is van een eigen staat. *“Being English has kind of become synonymous to being British to the rest of the world”*, terwijl de Schotten, de Welshmen en de Noord Ieren nog voor een eigen staat moeten ‘vechten’, zolang ze de Britse staat niet als hun eigen zien. Verder wordt er meer dan eens benadrukt dat Engeland geen eigen identiteit heeft. Hier doet zich met betrekking tot het al dan niet cultureel verschillen van Engeland en Schotland een eerste, paradoxale situatie voor: enerzijds zegt men wel degelijk cultureel van Engeland te verschillen (paragraaf 2.3), anderzijds stelt men dat Engeland geen eigen identiteit heeft.

“England does not have it’s own identity. England has very much lost a lot of it’s identity. (...) It’s sad in a way because they don’t have a huge, strong, English identity. It’s so multicultural, and there’s nothing wrong with being multicultural, but it’s good to hold on to your grassroots.”

Ofschoon de Engelsen blijkbaar geen duidelijk onderscheiden identiteit kunnen aanwijzen, blijft er een bepaalde culturele dreiging van Engeland uitgaan, welke voornamelijk te maken heeft met de visie van 'de wereld' op Schotland, die deze als Engeland ziet. Hoewel de Schot dus blijft benadrukken dat Engeland geen sterke eigen identiteit heeft en Schotland deze wel bezit, is er anderzijds toch sprake van cultureel risico en vormt de Engelse cultuur indirect een intimiderende bedreiging.

Samenvattend lijkt er een discrepantie te bestaan tussen wat de nationalistische Schotten zeggen en voelen. Men voelt een (indirect) bedreigend cultureel verschil met Engeland (paragraaf 2.3), maar zegt dat Engeland geen duidelijke identiteit heeft. De culturele dreiging die er van Engeland uitgaat is dus verre van allesomvattend en indirect. Dit pleit wederom voor de accuraatheid van de theorie van Barth (1969) over het optrekken van grenzen. De culturele inhoud is in het geval van de Engelsen en de Schotten, een kwestie die ondergecommuniceerd wordt. Juist het optrekken van grenzen en het overcommuniceren van deze grenzen is de sleutel tot rechtvaardiging van de onafhankelijkheidswens. Het gebrek aan duidelijk aanwijsbaar verschil in culturele inhoud, doet vermoeden dat er, hetzij gedeeltelijk, een andere dimensie ten grondslag ligt aan de wens onafhankelijk te zijn, welke wellicht van een meer politieke aard is. De politieke dimensie aan de motivatie voor onafhankelijkheid wordt in kaart gebracht door in te gaan op de visie van Benedict Anderson (2006) op de natie.

2.5 Het belang van de natie

Eric J. Hobsbawm (1990) stelt dat de term 'natie' vanaf ongeveer 1830 gebruikt wordt in het politieke en sociale discours en de natie dan gelijk staat aan de staat, en dat deze weer gelijk staat aan het volk. Hobsbawm (1990) stelt een vergelijking op: natie = staat = volk. In de Schotse casus is dit (nog) niet het geval. Een begrip van natie wordt ook gegeven door Benedict Anderson (2006). Anderson vat de kernconcepten hieromtrent in de introductie van zijn boek samen wanneer hij stelt dat de natie een verbeelde (en niet *ingebeelde!*) politieke gemeenschap is, verbeeldt als zijnde zowel beperkt of begrenst als soeverein. Het is verbeeld omdat de leden van een natie de meesten van deze leden niet kennen, elkaar wellicht nooit zullen ontmoeten of zelfs maar zien, maar toch bestaat er bij elk van hen het besef van hun gemeenschap. Het is verbeeld als begrenst of beperkt omdat er een grens is aan de verbeelde natie, waarvan zich aan de andere kant andere naties bevinden. De natie is verbeeld als soeverein omdat het concept opkwam in een tijd waarin de Verlichting de legitimiteit van de adel en religieuze top ondermijnde en daarmee de hiërarchisch opgebouwde bestuursketen vernietigde. De natie nam toen de rol van de autonome betekenisgever over. De natie stond direct onder God, zonder tussenkomst van allerlei hogere lagen in de bevolking, zoals de geestelijken en de adel, die voorheen als intermediair fungeerden. Tenslotte is de natie een gemeenschap, omdat zij altijd wordt beschouwd als een diep, horizontaal kameraadschap (Anderson 2006).

In gesprekken met verschillende respondenten kwam naar voren dat Schotland continue wordt gezien en verbeeld als een natie.

“We’re part of Britain, but we’re still, you know, we’re a separate nation (...)”

De visie van Anderson (2006) op de natie sluit dan ook aan bij de zienswijze van menig Schot ten aanzien van Schotland. De natie wordt volgens Anderson verbeeld als een politieke gemeenschap, hetgeen Schotland ook is, het heeft immers haar eigen politiek, maar ze staat uiteindelijk onder Brits gezag. Er is een duidelijk verbeelde begrenzing aan de natie, waar Schotland ‘stopt’, ligt Engeland, die onherroepelijk als ‘Anders’ wordt gezien. Verder, gezien de grote aanhang die de SNP heeft (Soussi 2011), kan men stellen dat de inwoners van de Schotse natie, Schotland idealiter verbeelden als soeverein, hoewel dit heden ten dage nog niet het geval is. Dat de Verlichting voor Anderson geldt als een verklarende factor voor het opkomen van het concept natie in die tijd, duidt op een meer politieke dan culturele achtergrond waartegen de natie voorgesteld wordt. Immers, de Verlichting zorgde voor het verval van de wijze waarop de maatschappij bestuurd werd, waarvoor het ‘geloof’ in de natie in de plaats kwam. Volgens Anderson (2006) was authenticiteit en eigenheid dus niet de reden voor de verbeelding van de natie, maar speelde het besturingssysteem van de maatschappij, welke niet langer voldeed, een bepalende rol. Men zou voortaan uit naam van de natie het volk regeren en vanuit deze politieke gedachte werd de natie verbeeld. Deze meer democratische drijfveer voor het verbeelden van de natie, vormt wellicht ook de grond vanwaar de onafhankelijkheidswens voor de Schotse natie ontstaat.

2.6 Politieke / economische dreiging

Naast culturele dreiging, werd aan het begin van dit hoofdstuk met betrekking tot Anglofobie nog een andere soort dreiging onderscheiden, politieke/economische dreiging. Omdat economisch beleid gevoerd wordt door de politiek, zijn deze twee met elkaar verbonden, en is de economische situatie onder politieke dreiging geplaatst. Op economisch gebied bestaat er bij de Schotten een bepaalde ervaren dreiging vanuit Engeland. De Schotse economie is zo opgezet dat de Schotten een deel van hun geld afstaan aan de Britse politiek in Westminster, welke op haar beurt een budget vrijmaakt voor Schotland, waarmee Schotland vervolgens de ‘*devolved matters*’ regelt. De meeste Schotten zijn hier echter niet over te spreken, ze vinden de bepalingen voor hun budget scheef verdeeld in vergelijking tot Zuid Engeland of voelen zich beperkt in hun handelsmogelijkheden en vrijheid voor het opbouwen van nieuwe industrie.

“But they [England] seem to think that they keep us going! On everything. And they don’t think about what it is that Scotland puts in. They should just see what we’re taking out, most of them don’t know how it works, but proportionally, Scotland puts in more than it has taken out. (...) I’m just kind of tired of always hearing about how they’re giving us handouts.”

Er spreekt ervaren economische dominantie uit dit citaat, vanuit Engeland. Het politiek-economische beleid komt uit Westminster en is volgens vele Schotten zodoende niet altijd van toepassing op Schotland. Verder zou laatstgenoemde meer investeren dan dat het terug krijgt, en daarmee is de vereniging met Engeland politiek-economisch bedreigend te noemen.

Het politieke verschil tussen Engeland en Schotland kwam in het veld neer op een sociaaldemocratisch Schotland, afgezet tegen een conservatief en neoliberaal Engeland, waarbij de verschillen als onoverbrugbaar en ondubbelzinnig worden gezien.

“I think that there is a fundamental difference between both countries. When you look at the election results of 2009 for the European Parliament, the rest of the UK voted for rightwing and centre parties, England voted conservative, whereas in Scotland they voted left and centre parties. I think our politics are fundamentally different, there is no ambiguity about this at all”.

“If you would take our current government [Westminster], or, you know, the Conservative government before Labour, we were the only sort of democratic nation in the western world that had voted ‘no’ for having conservatives as our leaders. However, they are still the party in power, nobody in Scotland voted for that! We’re pretty much living under dictatorship.”

Het punt dat in het eerste citaat gemaakt wordt, is dat de rest van het Verenigd Koninkrijk anders stemt dan Schotland. Maar Engeland wordt hier nadrukkelijk uitgelicht en benoemd. Engeland wordt neergezet als ‘Anders’ en van daar uit kan men benoemen en definiëren wat men zelf is. Ook is er met name in het eerste citaat, maar ook in het tweede, sprake van dichotomisering. Er wordt een duidelijk ‘wij’ – ‘zij’ vertoog gehanteerd, waarbij ‘wij’ Schotland wordt afgezet tegen ‘zij’ Engeland. In het tweede citaat komt de ervaren dreiging die er van Engeland uitgaat naar voren, er wordt zelfs gesproken van dictatorschap. Ook komt in beide citaten een democratische dimensie naar boven, Schotland wordt niet geregeerd door diegenen die Schotland aan de macht zou willen zien.

Een belangrijk motief voor onafhankelijkheid van Schotland, belangrijker dan culturele (on)gelijkheid, lijkt dan ook te schuilen in soevereiniteit: baas in eigen gebied. Deze diepe wens zelf de dienst uit te maken in een gebied welke de Schotten als het hunne zien, komt voort uit een minstens zo diep gewortelde emotie en attitude: trots.

2.7 Onafhankelijkheid: “It’s a matter of pride”

“We rule ourselves, we have our own money, Scottish pounds are different from English ones, we have different laws in most things, education systems run differently, and, you know what I mean, we might as well, now, have full rule.”

Deze uitspraak duidt exact hetgeen Schotse onafhankelijkheid uiteindelijk om gaat. Hoewel deze opmerking vanuit een buitenstaander perspectief wellicht verwarrend is -immers, wanneer er al zoveel

'home rule' is, waarom is onafhankelijkheid dan nog zo belangrijk?- spreekt dit voor de Schotten voor zich. Ze maken er geen geheim van dat het een zaak van trots is. Die trots kent een aantal gezichten, welke hieronder geëxpliciteerd zullen worden.

Allereerst wordt Schotland meermaals gezien als een kind in een familie, die, in de normale gang van zaken, op eigen benen behoort te gaan staan. Te trots om nog bij de familie van het Verenigd Koninkrijk te horen. Een logische stap in de ontwikkeling van iedere 'normale' natie:

"When you look at Scotland and England like that, like a whole big thing, (...) sometimes what we need to do is bring it down. Bring it down to homes, to families. You get married, you have your family, your husband, you got it all together but you still do as your mum and dad tell you. Is it right? Can you live with that? No. Well, that's the way I see it for Scotland."

"But I think that for me it's just gotten to a stage where like (...) with every sort of superpower in the world or empire or union, there comes a point when it comes to an end, it doesn't last forever. And I think for Britain, you know, the best days are behind us."

In het tweede citaat komt ook duidelijk een ondergeschikte positie van de Schotten, in vergelijking tot de Engelsen, naar voren. Het gaat over een 'superpower' een 'empire', een overschaduwende macht waarvan losgebroken dient te worden. Wederom is er hier dus sprake van politieke dreiging en angst. Een tijd waarin de vereniging nog goed was voor Schotland is niet meer, het is tijd om onafhankelijk verder te gaan. Er schemert een minderwaardigheidscomplex door, en dit komt vaak terug: *"we were so downtrodden as a nation, from England..."*. Ook met betrekking tot de onderhandelingen tussen Alex Salmond⁷ en David Cameron⁸ doet er zich in februari 2012 een situatie voor die karakteristiek is voor de verhoudingen tussen Engeland en Schotland, volgens de meeste Schotten. Cameron weigert de onderhandelingen zelf aan te gaan met Salmond en stuurt in zijn plaats de secretaris van het Britse parlement die over Schotland gaat⁹. Hierdoor voelt menig Schot zich niet serieus genomen, alsof het plebs van Schotland de grote Cameron onwaardig zou zijn. Ook in interviews werd dit sentiment vertegenwoordigt, als men meer dan eens premier Cameron met een vermaakte stem, borst vooruit en kin omhoog, imiteert. Engeland en haar minister president worden gezien als de arrogante 'Ander', die Schotland niet op waarde schat en de gemiddelde Schot kan niet wachten de wereld te tonen dat het zonder Engeland kan.

De volgende respondent verwoordt kenmerkend waarom onafhankelijkheid de juiste weg is. Trots is hier dusdanig van belang, dat men de welvaart nog liever zou zien dalen dan de 'waardigheid' te verliezen. Hier blijkt wederom dat trots en zelfbeschikking een zeer belangrijke motivatie vormen voor de onafhankelijkheidswens:

---

⁷ *First Minister* van Schotland

⁸ *Prime Minister* van het Verenigd Koninkrijk

⁹ *The Scotsman* 13-2-2012. Scott Macnab

“I would sooner be independent and poorer because I think the important thing is that you have the dignity of having control over your own affairs. But as it transpires, we will be a wealthy country. And that’s important because what we are doing within the constraints of the UK... Well, we could do so much more, you know, with regard to housing issues, for instance.”

Ook wordt de onvrijwillige manier waarop Schotland eenmaal deel ging uitmaken van het Verenigd Koninkrijk aangehaald als reden voor de wens voor onafhankelijkheid.

“...whereas my opinion about the UK is that it was never the wishes of the Scottish people (...) to join the union.”

Hiermee wordt een historisch component aan nationalisme toegevoegd. Politieke dreiging, hoewel gerefereerd aan ruim 300 jaar geleden, valt in deze uitspraak nog steeds te bemerken. Politiek is in Schotland de hoofdreden voor onafhankelijkheid. Zoals Gellner (2006) nationalisme al eens definieerde (hoofdstuk 1), te weten het gebrek aan congruentie tussen natie en staat, zo wordt ook Schotland niet geregeerd door de Schotten, een situatie die onhoudbaar wordt geacht.

“... to become independent is to run and to govern and to rule your own nation, and not to be told by another nation what becomes law in your nation.”

“Well, it is about self-respect, everyone wants to have control over their own destiny.”

In het laatste citaat is het sprekend dat een respondent *self-respect* noemt. Blijkbaar kan men zichzelf niet serieus nemen zolang men geen controle heeft over de eigen toekomst. Onafhankelijkheid is de *way to go*.

2.8 Afsluiting

In voorgaande werd begonnen met het Schotse nationalisme en de oorsprong van de onafhankelijkheidswens, op een breed niveau, namelijk in relatie tot Anglofobie, in kaart te brengen. Anglofobie wordt gekenmerkt door een ervaren dreiging en angst voor alles wat Engels is. Onderscheiden werden twee categorieën: culturele dreiging en politiek/economische dreiging. Culturele dreiging is er enerzijds wel, namelijk wanneer gekeken wordt naar het imago van Schotland voor de rest van de wereld (over één kam geschoren worden met Engeland) maar anderzijds bestaat het niet, omdat Engeland geen identiteit zou hebben. Dit is een paradox op cultureel niveau. Overeenkomstig de bevindingen van Barth (1969) blijkt etnisch verschil tussen Engelsen en Schotten zich te richten op het optrekken en sterk afbakenen van grenzen, en niet zozeer op de *cultural stuff inside*. Enkel culturele ongelijkheid kan de onafhankelijkheidswens dus niet verklaren. Deze verklaring moet ook in een politieke richting gezocht worden waarmee men op de tweede categorie in Anglofobie stuit: politieke/economische dreiging. Dit blijkt wel degelijk te bestaan en Anglofobie in de Schotse samenleving is dan ook vastgesteld, hetgeen Hussain en Miller (2006) eerder al deden. Dit

sluit aan bij de oorsprong van nationalisme welke Anderson (2006) in zijn boek uiteenzet: het belang van soevereiniteit.

Ook bij de Schotse nationale partij lijkt dit het hoofdargument te zijn: het wil de mogelijkheid hebben eigen beslissingen te maken, niemand geeft ten slotte meer om het succes van Schotland dan de mensen die in Schotland wonen.

3. Stemmen op de SNP: een tegenstrijdige motivatie

Leeswijzer

In hoofdstuk twee stond de oorsprong van de onafhankelijkheidswens van de Schotten centraal. Deze bleek zowel van doen te hebben met cultureel verschil als met een politieke en democratische beweegreden. In dit hoofdstuk wordt het geïnstitutionaliseerde Schotse nationalisme onderzocht, door in te gaan op de factoren die een rol spelen bij het stemmen op de politieke partij de *Scottish National Party*. De stemmers op deze partij staan dan ook centraal en vormen de onderzoekspopulatie. De rol van traditie en geschiedenis wordt geëxpliciteerd. Het nationalistische beleid gevoerd door de SNP wordt vanuit een kiezersperspectief beschouwd en ontleedt met behulp van de theorie van Benedict Anderson (2006) over de opkomst van- en de verschillende fases in het nationalisme.

3.1 Traditie: "It's very important to hold on to traditions"

In nationalistische bewegingen komen gebruiken en tradities voortdurend terug, waarmee nationalisme en het land in kwestie als exclusief gedefinieerd kan worden. Eric Hobsbawm (1983: 13) stelt met betrekking tot het nationalisme dat tradities niet buiten beschouwing kunnen worden gelaten. Deze tradities kunnen niet los gezien worden van andere, 'nieuwe' en *invented*, ofwel uitgevonden verschijnselen, zoals de natiestaat en het nationalisme. Moderne naties doen zich vaak voor als authentiek en alsof hun bestaansrecht tot diep in het verleden niet betwijfeld kan worden (Anderson 2006; Wimmer 2002). Maar juist omdat zoveel van wat de moderne natie vormt bestaat uit subjectieve constructen, vaak recente symbolen en een bepaald discours (zoals een 'nationaal verleden'), kan het nationale fenomeen niet bestudeerd worden zonder aandacht voor de uitvinding van traditie (Hobsbawm 1983: 14).

Tradities en gebruiken waarvan gezegd wordt dat ze primordiaal en oud zijn, vinden hun oorsprong vaak in een recentere tijd of zijn *invented*. Het zijn reacties op nieuwe situaties, waarbij gerefereerd wordt aan het verleden, of waar een eigen geschiedenis geformeerd wordt door min of meer verplichte herhaling. Het uitvinden van traditie is in essentie een proces van formulering en ritualisering, gekarakteriseerd door het constante refereren aan het verleden en het opleggen van herhaling. Wanneer er sprake is van snelle en sterke veranderingen in een samenleving die zorgen voor het verzwakken van sociale patronen en structuren, is er de mogelijkheid voor een oude traditie om nieuw leven ingeblazen te worden, of kan er een geheel nieuwe traditie uitgevonden worden (Hobsbawm 1983).

De hedendaagse Schotse traditie en identiteit komen voort uit de symbolen, traditie en cultuur van de Hooglanden (Basu 2007; Walton 2006). De kilt en de doedelzak, als representatie van 'typisch' Schots, stammen uit de Hoogland traditie en de *clan*cultuur. Echter, zo stelt Hugh Trevor-Roper (1983), de doedelzak en kilt zijn van vrij recente oorsprong. Deze en andere traditionele hulpmiddelen

zijn ontwikkelt na de, soms ver na de unificatie met Engeland (1707), tegen welke het in eerste instantie een protest was. Zelfs de duidelijk onderscheiden en aangemerkt als authentieke en unieke Hoogland cultuur in het geheel, is volgens Trevor-Roper een traditie die met terugwerkende kracht is uitgevonden (Trevor-Roper 1983).

Hoewel tradities dus vaak recent ingestelde verschijnselen zijn, worden ze door de dragers ervan beschouwd als authentiek en kenmerkend voor de natie en haar verleden. Zodoende kan er een nationalistisch vertoog op gang komen. De etnografische beschrijving uit de inleiding, over Culloden Battlefield, kan ter illustratie dienen bij het begrijpen van de rol van traditie in het Schotse nationalisme.

De strijd tussen enerzijds de Jacobieten en anderzijds het Britse leger met de *clans* uit het zuiden van Schotland om zelfbestuur, vond ruim 250 jaar geleden plaats en dateert uit de periode kort na het ontstaan van het Verenigd Koninkrijk. De traditie van het herinneren van deze historische gebeurtenis wordt onder andere gebruikt om het nationalisme en de onafhankelijkheidswens van de Schotten te versterken. Er wordt een lijn getrokken naar het heden, waardoor er een parallelle situatie ontstaat tussen de tegenwoordige wens zelfstandig te zijn, waarbij de SNP een sleutelrol inneemt, en de onafhankelijkheidsstrijd van de Jacobieten. Op deze wijze speelt traditie in op een nationalistisch vertoog op een politiek niveau, waarmee wellicht ook stemgedrag wordt beïnvloed.

Het slagveld bij Culloden en de herdenkingsceremonie die er elk jaar plaatsvindt, belichaamt de door Pierre Nora genoemde '*lieux de mémoire*' (1989). Dit is een plaats waar herinnering zichzelf kristalliseert; het zijn de vereerde sporen van dat wat reeds gebeurd is (Nora 1989). Culloden is een opmerkelijke *lieux de mémoire* (Nora 1989), niet alleen vanwege het iconische keerpunt in de geschiedenis van de Hooglanders, maar temeer omdat er in de eerste eeuw na de strijd weinig aandacht voor was in het Schotse bewustzijn. Tevens heeft het gedenken van Culloden een recente oorsprong. Dit komt met name doordat het proces in welke Culloden Battlefield tot een gedenkplaats werd gemaakt, sterk verbonden is met de opkomst van nationalisme in Schotland. McArthur (1994) noemt dit proces dan ook een 'klassiek geval' van het uitvinden van traditie (Hobsbawm 1983). Pas nadat er in 1881 een herinneringsmonument op de plaats van het slagveld werd geplaatst, werd Culloden herdacht en als gedenkplaats gedoopt (McArthur 1994). De Schotse identiteit is sterk verbonden met het gebeurde bij Culloden, het maakt zelfs een fundamenteel onderdeel uit van de Schotse identiteit (Gold & Gold 2007). Door deze traditie van herdenken jaarlijks te herhalen, toont men de authenticiteit van de Schotse natie, en geeft deze weer als primordiaal. Echter, de traditie van het herinneren van dit slagveld is van recente oorsprong en dus een typisch voorbeeld van de '*invention of tradition*' van Hobsbawm (1983).

Dit voorbeeld van het uitvinden en inzetten van traditie past bij een constructionistische benadering van identiteit (Eriksen 2002). In deze opvatting wordt etnische identiteit beschouwd als dynamisch, veranderlijk en contextueel. Het ontlenen van identiteit aan de traditie van het jaarlijkse herdenken is onderhandelbaar te noemen, immers, deze werd in de eerste anderhalve eeuw na het

daadwerkelijke slagveld niet herdacht, en was toen dus blijkbaar niet bepalend voor de Schotse identiteit, terwijl dit nu wel het geval is. Ook is de jaarlijkse ceremonie situationeel, het is namelijk nauw verbonden met Schots nationalisme; het herdenken en het belang ervan voor de Schotse identiteit kwam tot stand toen Schots nationalisme sterk aanwezig was in Schotland (McArthur 1994). Traditie *an sich* past echter in een essentialistische benadering van identiteit. In deze essentialistische opvatting wordt etnische identiteit gezien als vaststaand, primordiaal en onveranderlijk (Kottak 2011: 387). Traditie refereert aan een primordiaal gegeven en traditie is nauw verbonden met (een onveranderlijke) identiteit. Een tweede paradox in het Schotse nationalisme wordt hier dus zichtbaar: maakbaarheid (uitvinden) leidt tot vermeende oorspronkelijkheid (traditie), waarbij het uitvinden past bij een constructionistische- en traditie bij een essentialistische opvatting van identiteit.

Ook met betrekking tot het dragen van de traditionele kilt, wat als typerend voor de Schotse identiteit wordt gezien en wordt gecommuniceerd als authentiek Schots, kunnen keuzemogelijkheden, inzetbaarheid en dynamiek aangetoond worden. Eén van de SNP-stemmende respondenten is van de MacDonald *clan*, eens de grootste in Schotland. Hij stelt dat onafhankelijkheid en het stemmen op de SNP cruciaal zijn voor het behouden van Schots cultureel erfgoed en stelt met een retorische vraag:

“Who would be more interested in preserving Scotland than the Scottish nation itself?”

Echter, wanneer ik vraag naar zijn kilt op de trouwfoto's die in zijn huis hangen, vertelt hij, dat hij op zijn trouwdag de kilt van de 'Hebrides' droeg, en niet die van zijn *clan* MacDonald. Hij had die van zijn *clan* al op zoveel gelegenheden gedragen, dat hij eens 'iets anders' wilde. Hoewel niet volledig aan willekeur onderhevig, immers, hij koos voor een kilt die past bij het gebied waar hij is opgegroeid, de 'Outer Hebrides', blijkt hier duidelijk dat er in de identificatie met *clan* of regio en de daarbij horende kilt, een keuze-element besloten ligt. Hoewel hij sterk voor het koesteren van het Schotse erfgoed is, waaronder de Schotse kilt, en hij mede daarom kiest voor onafhankelijkheid en stemt op de SNP, is de identificatie met de *clan* en het belang van de kilt, voor hem persoonlijk van weinig betekenis. Men is lid van een *clan*, maar kan er voor kiezen zich er op een ceremoniële aangelegenheid, niet mee te identificeren. Traditie kan dus 'ingezet' worden en is daarmee fluïde en veranderlijk. Ook hier is een constructionistische benadering van identiteit op zijn plaats (Eriksen 2002). In dit voorbeeld is deze benadering van identiteit sterk terug te zien; de inzetbaarheid van identificatie met *clan* of regio, door middel van het dragen van de traditionele kilt is contextgevoelig, onderhandelbaar en variabel.

Hoewel geschiedenis in het voorgaande ook al een rol speelde in het nationalistisch vertoog en bijdraagt aan het rechtvaardigen van stemgedrag, wordt in de volgende paragraaf de rol van geschiedenis nogmaals belicht.

3.2 Geschiedenis: “It is really important to treasure our history”

In hoofdstuk één werd de Schotse geschiedenis en de vele oorlogen voor (blijvende) onafhankelijkheid beschreven. In deze paragraaf wordt de complexe rol van deze geschiedenis bij het stemmen op de SNP in kaart gebracht.

Wanneer er met een directe vraag in een interview geïnformeerd wordt naar de rol van geschiedenis in het stemmen op de SNP, wordt deze rol alleen groot geacht voor ‘*mindless nationalists*’ en lijken de historische ontwikkelingen in het Schotse verleden geen impact te hebben op het al dan niet stemmen op de SNP.

“To be actually honest, there are people that have a kind of more narrow minded desire for independence, because of old wounds, but for the vast majority of people it goes that, you know, when you look around the world you can see that a lot of normal countries are independent and that it is the right thing to do to stand on your own two feet. (...) More Scots are looking forward than over their shoulder.”

Met dit citaat wordt aangegeven dat een problematische en pijnlijke geschiedenis met Engeland alleen bij een klein gedeelte van de Schotse bevolking als reden zou kunnen gelden om voor onafhankelijkheid te zijn en op de SNP te stemmen. Deze mensen worden dan als ‘*narrow minded*’ of ‘*mindless nationalists*’ bestempeld. Zij worden niet serieus genomen, en geschiedenis wordt dan ook geen belangrijke rol toegedicht bij het stemmen op de SNP.

Echter, wanneer in de informele omgang, door middel van participerende observatie de rol van geschiedenis nader wordt bekeken, blijkt deze toch een opmerkelijke plaats in te nemen in het Schotse nationalisme, en het stemmen op de SNP. Wanneer ik vraag waarom er op de SNP gestemd wordt en waarom onafhankelijkheid zo belangrijk is, krijg ik het volgende antwoord:

“I think we can’t forget about how long we’ve struggled. I think that’s the point. How long as a nation we’ve kind of struggled under England. We’re talking about hundreds and hundreds and hundreds of years. (...) Because the places where your country came from makes up who you are as a person. I think for Scotland, it’s really important where we’ve come from.”

Ofschoon de conflicten met Engeland inderdaad al een aantal eeuwen geleden begonnen (dertiende eeuw), is de vereniging met Engeland pas 300 jaar oud. Toch is de respondent van voorgaand citaat volledig in beslag genomen door het ‘worstelen onder Engeland’ wat volgens hem, en dit is feitelijk overdreven, ‘honderden en honderden en honderden jaren’ duurde. De geschiedenis; het beklagen over Engeland en de mythe van het vechten tegen de Engelsen, welke volgens de Schotten ontzettend ver terug gaat in de tijd, is verweven in het nationale geheugen, in de nationale en etnische identiteit en is verworpen tot een nationalistisch vertoog. Het beschouwen van de Engelse overheersing op deze manier, lijkt op hoe tradities volgens Hobsbawm (1983) ingezet worden om de natie als primordiaal en authentiek te representeren maar is dus eigenlijk *invented* (Hobsbawm 1983). Het wordt gebruikt om

de eigen natie sterk te definiëren en als eeuwenoud weer te geven, terwijl dit feitelijk niet zo oud is als de respondent doet vermoeden.

Het gebruiken van de Engelse tirannie in de Schotse geschiedenis, zoals gedaan wordt in voorgaand citaat, is hier een directe bron van identificatie. Een essentialistische benadering van etnische identiteit kan hier opgemerkt worden. Het lange, continue verleden van Engelse dominantie, is voor de respondent een wezenlijk onderdeel van de Schotse, etnische identiteit. De langdurige onderdrukking van Engelse zijde wordt hier gebruikt ter onderbouwing van een continue, authentieke, Schotse identiteit.

Hoewel aan het begin van deze paragraaf aangenomen werd dat het verleden geen rol speelt bij het stemmen op de SNP, dient dit aldus genuanceerd te worden. Het roerige verleden van Schotland en de twijfelachtige relatie tot Engeland, heeft geen direct verband met het stemmen op de nationalistische partij. Echter, geschiedenis en *'old wounds'* spelen welzeker een rol bij het steunen van het doel dat deze partij nastreeft, namelijk een onafhankelijk Schotland. Wanneer ik om verduidelijking vraag in de interviews, over het al dan niet bestaan van een rol voor geschiedenis in het stemmen op de SNP krijg ik antwoorden met de volgende strekking:

"Yes, but to vote for the SNP, I think that's the wrong question. Because if there was another party that wanted independence, that was different from the SNP, -I haven't got any ties to the SNP- (...) But they really, truly fight for the Scottish rights."

Stemmen op de SNP heeft dus voornamelijk van doen met onafhankelijkheid en het door de SNP-stemmers gestelde vertrouwen in de partij dat het onafhankelijkheid kan bewerkstelligen. Als er een andere partij zou zijn die eenzelfde doel kon behalen, was het stemmen op de SNP wellicht minder overtuigend geweest. Deze dubieuze positie van de SNP blijkt ook wanneer men kijkt naar het beleid dat door de SNP gevoerd wordt met betrekking tot andere kwesties, waarvan er in de volgende paragraaf één wordt uitgelicht.

3.3 Europa: "It's trading one master for another"

Ofschoon veel nationalistische Schotten stemmen op de SNP, zijn zij het lang niet altijd eens met het gehele beleid dat de SNP voert ten aanzien van een onafhankelijk Schotland. Dit bestaat vooral in de visie die de politieke partij heeft met betrekking tot het kader waarin onafhankelijkheid zich zal begeven: de SNP wil toetreden tot de Europese Unie (EU). Onderstaand citaat geeft weer waarom lidmaatschap van de EU een elementaire stap is op weg naar een succesvol en welvarend, onafhankelijk Schotland:

"At this moment we don't have any saying in the European Union. There are decisions being made [in the EU] about the fishing industry which, at this moment, comprises about 75% of the economy in the North East of Scotland. We have a UK minister making decisions in Europe about our fishing stock. Now that is ridiculous!"

Men wil Schotland, haar identiteit, tradities en economie dus beschermen door toe te treden tot de Europese Unie. De Slogan van de SNP is dan ook niet voor niets *'Independence in Europe'*. Peter Preston (2008) wijst in het analyseren van deze ontwikkeling op het cruciale belang van het specificeren van het kader waarin het debat over deze kwestie plaatsvindt. Hij heeft het over drie elkaar niet uitsluitende kaders: (i) de binnenlandse politiek van Schotland (het is een land met eigen politiek); (ii) binnenlandse politiek binnen het Verenigd Koninkrijk (er bestaan spanningen in het systeem van vereniging in het huidige staatsbestel) en (iii) Europese politiek (wiens groeiend belang nieuwe mogelijkheden tot reflectie biedt) (Preston 2008: 718). Preston vraagt vooral aandacht voor het laatste raamwerk; Europa is de relevante nieuwe context, het is de nieuwe politieke ruimte en, wat het belangrijkste is, het wordt niet bestuurd door de in Londen gezetelde elite (Preston 2008). Toch is het beleid dat gevoerd wordt door de SNP met betrekking tot Europa, een opmerkelijke. De SNP is helder in waar zij voor staat: onafhankelijkheid en toetreding tot de Europese unie. Tegen de achtergrond van een door anti-Europa sentiment geplaagd continent, gaat de SNP hiermee in tegen een actuele stroom van Europa scepticisme, vertwijfeling en moeilijkheden in de eurocrisis.

Ook de SNP-stemmer is wat betreft het Europa beleid niet onverdeeld enthousiast. Wil deze zich daadwerkelijk aansluiten bij de Europese Unie, zolang ze maar niet vanuit Londen bestuurd wordt? Voelt zij zich als onafhankelijke natiestaat beschermd door Europa, of juist bedreigd? Wat blijkt is dat de meerderheid die voor onafhankelijkheid is en om die reden op de SNP stemt, het niet eens is met het beleid dat de SNP voert met betrekking tot Europa. De redenen daarvoor komen vrijwel allemaal neer op het feit dat men het gevoel heeft dat onafhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk geen betekenis heeft wanneer men zich aansluit bij een andere vereniging, genaamd de Europese Unie; *"What's the point in gaining your freedom and then selling your soul again?"*

"I don't see what good it would do, for us to trade the government for one across the water. It doesn't make any sense. It's trading one master for another. I don't see how that could work."

Dit citaat is een typerend voorbeeld van hoe SNP-stemmers de Europese Unie zien. Men wil onafhankelijkheid en dit betekent voor de meesten dat Schotland geregeerd moet worden door de eigen natie. Voor velen telt onafhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk niet, wanneer Schotland zich zal moeten schikken naar de te varen koers van de Europese Unie.

De *Scottish Daily Mail*¹⁰ schrijft in haar krant van 9 maart dat de Schotten vijf keer zoveel moeten betalen aan de Europese Unie na onafhankelijkheid, dan ze doen binnen het huidige staatsbestel. Het wantrouwen van de SNP-stemmers met betrekking tot het Europese beleid, wordt op deze wijze ook gevoed door de media. Tevens blijkt er een bepaalde scepsis te bestaan over het orgaan de Europese Unie, men vertrouwt de gang van zaken niet, zo blijkt.

---

¹⁰ *Scottish Daily Mail* 9-3-2012. Alan Roden.

“The EU is a very complicated thing to understand, even the people that are involved in it and are running it don't fully understand how it works. The way that the constitution has been written... It's written in such a way that it makes it nearly impossible for people to get their heads around of what is actually being proposed. That makes me very suspicious.”

Er valt, met andere woorden, een discrepantie te ontdekken tussen de kiezers en de partij. Het ‘hoofddoel’, namelijk onafhankelijkheid, is voor zowel kiezers als partij erg belangrijk. Daarom blijven de kiezers, bij gebrek aan beter, op de SNP stemmen, ondanks het standpunt betreffende Europa dat hun goedkeuring niet weg kan dragen. Deze paradoxale dynamiek tussen een partij en haar stemmers, wordt door Eric Hobsbawm (1990) ook besproken.

Hobsbawm (1990) stelt in de introductie van zijn boek dat naties en gerelateerde zaken, zoals nationalisme, duale fenomenen zijn, voornamelijk geconstrueerd van ‘boven’ (*above* of *top down*) maar welke niet begrepen kunnen worden, zolang ze niet ook van beneden (*below* of *bottom up*) worden bestudeerd. Hij bedoelt met *below* de assumpties, hoop, behoeftes, wensen en interesses van ‘gewone’ mensen, die niet noodzakelijkerwijs ‘nationaal’ zijn en misschien niet eens ‘nationalistisch’ zijn te noemen. De visie van *below*, dat wil zeggen de natie, niet door de ogen van overheden of vertegenwoordigers en activisten van nationalistische bewegingen, maar door de ogen van de mensen die de doelgroep vormen van deze organisaties, is steeds moeilijker te ontdekken (Hobsbawm 1990).

Hieruit volgt dan ook een distictie tussen enerzijds de politiek of politieke partij die nationalisme van bovenaf projecteert en anderzijds het grote, ‘gewone’ publiek die hier het object van is. De officiële ideologieën van staten en bewegingen zijn niet noodzakelijkerwijs de gedachten en wensen van het grote publiek (Hobsbawm 1990). Dit is exact hetgeen aan de orde is bij het Schotse publiek dat op de SNP stemt: zij willen wel onafhankelijkheid, maar zijn het niet eens met de voornemens van de partij voor toetreding tot de Europese Unie.

Benedict Anderson (2006) bespreekt een vergelijkbare dualiteit van discrepantie tussen volk en staat met betrekking tot nationalisme, wanneer hij het onderscheid maakt tussen populair en officieel nationalisme. Van populair nationalisme is volgens Anderson sprake wanneer nationalisme begint op het ‘individuele’ niveau, bij de ‘gewone’ mens, van *bottom up*. Het vindt dan langzaam een weg naar boven, naar een bestuurlijk en politiek niveau. Officieel nationalisme is nationalisme van *top down*, het begint van bovenaf, vanuit de staat, en wordt ‘opgelegd’ aan het volk. Officieel nationalisme werd vaak ingezet om te verhullen dat er een discrepantie bestond tussen de natie en het dynastieke rijk.

Het beleid dat door de SNP gevoerd wordt ten aanzien van Europa, past in een ‘*top down*’-vorm van nationalisme. Het beleid dat de nationalistische partij voert, komt van bovenaf en wordt ‘opgelegd’ aan haar electoraat. Het is daarmee instrumentalistisch te noemen en in dit geval komt het, zoals Hobsbawm (1990) al voorspelde, niet overeen met wat er van *below* aan assumpties, hoop, behoeftes, wensen en interesses bij de ‘gewone’ mens leeft. Hiermee is er een derde paradox blootgelegd in het Schotse nationalisme.

Hoewel Anderson (2006) een uitgebreide historische analyse geeft van het ontstaan en het verloop van de verschillende fasen van nationalisme en zelfs spreekt van de *'last wave'*, mist er in zijn boek een beschrijving van het soort nationalisme dat heden ten dage in Schotland speelt, namelijk het nationalisme dat van doen heeft met multinationale staten. Will Kymlicka (1995) onderscheidt in het kader van minderheidsrechten in multiculturele natiestaten twee groepen; immigranten- of etnische groepen en nationale minderheden. Immigranten- of etnische groepen zijn mensen die komen van verschillende origine, die, zoals gezegd, gemigreerd zijn. Nationale minderheden vormen een heel andere groep omdat deze collectieven langdurig zijn en een territoriale concentratie kennen. Zij zijn onder het bewind van de huidige staat gekomen, veelal door verovering. Voorbeelden van deze groepen zijn de Québécois in Canada en de Catalanen in Spanje (Kymlicka 1995). Onder deze noemer, nationale minderheid, valt ook Schotland te plaatsen. Zij kennen een langdurige geschiedenis als natie, zijn als zodanig altijd geografisch geconcentreerd geweest en zijn, vanuit een onafhankelijke positie, in 1707, door een vereniging onder Brits (niet Engels) bewind komen te staan.

De nationale minderheden binnen multinationale staten zoals gedefinieerd in Kymlicka's analyse, worden door Anderson niet opgenomen in zijn beschrijving van de verschillende fasen van de opkomst van nationalisme. Dit, terwijl er toch zeker sprake is van nationalisme onder deze nationale minderheden, zoals te zien in het Verenigd Koninkrijk, waar eerst Ierland voor haar onafhankelijkheid koos en Schotland nu ditzelfde pad bewandeld. Dit onderzoek naar Schots nationalisme binnen de grenzen van de multinationale staat het Verenigd Koninkrijk, kan dan ook beschouwd worden als een aanvulling op de *last wave nationalism* die Anderson (2006) in zijn analyse beschrijft.

3.4 Afsluiting

In dit hoofdstuk is nationalisme bekeken door de ogen van SNP-stemmers. Factoren die van belang leken bij het stemmen op de SNP, zoals traditie en geschiedenis, werden beschouwd. Hoewel soms op paradoxale wijze ingezet, zoals bij het uitvinden van traditie (de tweede paradox), spelen zowel traditie als geschiedenis een rol bij het stemmen op de SNP. De Schotse tradities bleken inherent aan de Schotse identiteit en belangrijk om te preserven, een taak die alleen wordt toevertrouwd aan de Schotten, waarvoor onafhankelijkheid onmisbaar wordt geacht. De door de Schotten ervaren Engelse onderdrukking werd in eerste instantie ontkennd als motivatie voor het kiezen voor onafhankelijkheid en het stemmen op de SNP, maar bleek toch, voornamelijk in interviews, als grote reden naar voren te komen voor hun stemgedrag.

Het door de SNP gevoerde beleid met betrekking tot Europa, bevat een derde paradox: de SNP is voor toetreding tot de Europese Unie, haar kiezers tegen, waarbij het verschil tussen *top down* en *bottum up* wat betreft beleidsvoering en het aanwakkeren van nationalistisch sentiment, duidelijk wordt.

In het volgende hoofdstuk zal er op een individueel niveau ingegaan worden op het complexe Schotse nationalisme, waarbij verschillende kaders bronnen van identificatie vormen, die elkaar dikwijls uitsluiten, maar soms ook impliceren of tegenspreken.

4. *Convenient subject positions*

Leeswijzer

Hoofdstuk drie ging over het belang van geschiedenis en traditie bij het stemmen op de SNP en werd er ingegaan op hoe standpunten van enerzijds de partij en anderzijds de kiezers soms ver uit elkaar kunnen liggen. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de beleving van nationalisme op een individueel niveau en komen processen van individuele identiteitsvorming aan de orde. Het innemen van verschillende *subject positions*, wanneer het maar gelegen komt, staat centraal in dit hoofdstuk. Net als in voorgaande, staan ook in dit hoofdstuk SNP-stemmers uit Inverness centraal.

4.1 Identiteit, een definitie

“It’s just where I’ve been brought up, it’s something what I’m proud of to be, it’s something about culture that I love to strap on, and have. It’s who I am, it’s an identity.”

Dat waren de woorden van een respondent toen ik hem vroeg waarom hij zichzelf als Schot ziet. Zijn antwoord: het is een identiteit. Toch is identiteit als verklaring voor deze vraag niet zo eenduidig en transparant als de respondent in dit citaat doet vermoeden. Met betrekking tot identiteit stellen Tajfel en Turner (1985) in hun *Social Identity Theory* (SIT) (Tajfel & Turner 1985), dat mensen zichzelf en anderen classificeren in bepaalde categorieën. Mensen kunnen zichzelf in meerdere categorieën plaatsen zoals sociaaleconomische status, geslacht, leeftijd en etniciteit. Het individu is hierdoor in staat om zichzelf te positioneren en te definiëren in de sociale omgeving. Noties van ‘zelf’ bestaan hier uit een persoonlijke identiteit en een sociale identiteit. Sociale identificatie behelst, volgens SIT, de perceptie van één voelen met- of behoren tot een bepaalde sociale categorie. De definitie van de ander en zelf is ‘relationeel en comparatief’, dat wil zeggen dat men zich positioneert ten opzichte van de ander in andere categorieën (Tajfel en Turner 1985).

Hoewel de term ‘identiteit’ in de wetenschappelijke literatuur veelal gebruikt wordt, maakt Tom Boellstorff (2008) in zijn artikel gebruik van ‘*subjectivities*’ en ‘*subject positions*’. De term ‘identiteit’ wordt door deze auteur als incompleet geacht omdat het de indruk wekt dat identiteit iets is wat in de mens ligt, een cognitieve kaart, alsof er geen sprake zou zijn van ‘belichaamde handelingen’. De term ‘*subjectivity*’ daarentegen geeft een zelfbeeld weer, waarbij in acht wordt genomen welke ‘*subject position*’ er wordt bekleed. *Subject positions* refereert hier dus aan bestaande categorieën van de ‘zelf’, zoals bijvoorbeeld geslacht, etniciteit of beroep, terwijl ‘*subjectivity*’ recht doet aan de verschillende betekenissen van de ‘zelf’ (Boellstorff 2008). Door deze termen, in plaats van identiteit, te gebruiken in het bestuderen van de mens, wordt er getracht de sociale inbedding van individuen, zoals context, geschiedenis en machtsrelaties, op te nemen in de beschrijving, hetgeen ‘identiteit’ nalaat.

Deze descriptie van *subjectivities* en *subject positions* sluit aan bij wat Tajfel en Turner (1985) stellen, namelijk dat identiteit relationeel en vergelijkend is. Men geeft betekenis aan de eigen positie, ten opzichte van de ander. In deze zin kan een bepaalde categorie van de identiteit, ofwel een *subject position* worden aangenomen wanneer dit, in de context van een specifieke situatie, passend is. Het gebruiken of inzetten en het over- of ondercommuniceren van etniciteit en identiteit komt ook naar voren in de Schotse context.

4.2 De Schotse subject position

De Schotse identiteit, zo werd eerder gesteld, wordt voornamelijk bepaald door het afzetten tegen de Engelse identiteit. Het Schots zijn wordt gedefinieerd door zich te spiegelen aan de ‘Ander’. Opvallend in dezen is dat de ‘Ander’ voornamelijk Engeland is en niet zo zeer de Engelsman. Een respondent zegt hierover:

“I think I have more English friends than I do Scottish, which is fine, it’s great. You judge a person on their own merits, not where they come from or where they live. Because you’re not fighting the people, you’re fighting an institution.”

In de respondentengroep waaraan het merendeel van de data in dit onderzoek is ontleed, zaten zowel Engelsen als Schotten, dikwijls elkaars beste vrienden; “Het gaat niet om een persoon, die beoordeel je op de eigen karakteristieken”. Antipathie is gericht tegen Engeland. Daarmee wordt de aversie tegen Engeland, of zelfs Anglofobie, terug gebracht tot een abstract niveau. Echter, bestaat dit land en deze institutie niet uit mensen, dat wil zeggen, Engelse mensen? Met deze retorische vraag is een vierde paradox in dit onderzoek weergegeven: Engeland is een bedreiging, arrogant en lijkt in niets op wat de Schotse identiteit behelst, terwijl de Engelsman; de buurman, vriend of kennis, niets van alles waar Engeland voor staat vertegenwoordigt en de beste vriend zou kunnen zijn van de Schot. De spanningen tussen Schotland en Engeland lijken derhalve op een persoonlijk niveau van weinig betekenis te zijn. Identificatie met het Schots zijn, of het innemen van de Schotse *subject position*, zou, naar aanleiding van voorgaande, dan ook gedacht kunnen worden een verwaarloosbare rol te spelen in het persoonlijke leven van de respondenten. Echter, niets is minder waar.

De specifieke *subject position* Schots, is voor menigeen in dit onderzoek een zeer belangrijke factor in het identificeren van de zelf, zoals ook het citaat waarmee deze paragraaf opent laat zien. Ook wordt het belang en het aandeel van de Schotse identiteit in het definiëren van de zelf systematisch tentoongesteld; er wordt dan ook zelden nagelaten een kans te grijpen om het Schots zijn te communiceren. Dit gebeurt in zowel formele interviews als in onderling, informeel contact, waarbij de Engelsman nagenoeg altijd het referentiekader vormt.

Op een avond wordt er gesproken over voetbal waarbij een grote voorstander van Schotse onafhankelijkheid (respondent 1) zegt dat ze alleen voetbal kijkt als het om een landenkampioenschap gaat. Een andere Schot, met Engelse ouders (respondent 2) merkt op: *“Because that way you’ll always*

win”, waarmee respondent 2 refereert aan een hypothetische wedstrijd tussen Schotland en Engeland, waarin je als Brit hoe dan ook als winnaar het veld verlaat. Respondent 1 reageert: “*Oh, so you’re one of those halfhearted Scots, hey?!*” Hoewel respondent 2 zich als Schot identificeert in een informeel gesprek, wordt hij door respondent 1 niet serieus genomen als Schot, omdat respondent 2, wanneer Engeland zou winnen in de hypothetische wedstrijd, zich als Brits zou identificeren en wanneer Schotland wint, zich als Schots zou identificeren. Hij stelt zich hier dus niet op als onvoorwaardelijke Schot; het hangt af van winst of verlies. Hieruit blijkt dat er ook gradaties zijn in het Schots zijn, immers, respondent 1 vindt respondent 2 een ‘*halfhearted Scot*’ wat impliceert dat er ook zoiets moet zijn als een ‘*fullhearted Scot*’. Deze gradaties worden voornamelijk individueel bepaald. De één vindt verwantschap belangrijk voor identificatie met het Schots zijn, de ander een substantieel aantal jaren leven in Schotland, weer een ander stelt dat wanneer men zich een Schot voelt, men zich ook zo mag noemen. Duidelijk wordt in ieder geval, dat in voorgaand voorbeeld, respondent 2 als Schot niet voldoet, omdat hij zich in een voetbalwedstrijd als Brit zou identificeren, bij winst voor Engeland. Of het hebben van Engelse ouders er in dit voorbeeld toe doet voor respondent 1, is niet duidelijk, het gaat om de identificatie als Brit, en wat dit zegt over hoe Schots iemand is. De Schotse *subject position* wordt in een situatie waarbij Engeland van Schotland wint in een voetbalwedstrijd door respondent 2 niet ingenomen, en dan ook ondergecommuniceerd (Eriksen 2002). Hij verwisselt deze voor een Britse *subject position*, waarover later in dit hoofdstuk meer.

Wanneer twee Engelsen het beide niet voor elkaar krijgen een doelhofspelletje te laten slagen, wordt hun etnische afkomst door aanwezige Schotten nog maar eens als reden daarvoor gezien. Hiermee wordt duidelijk dat etnische identificatie en het innemen van de Schotse *subject position* in de meest alledaagse situaties soms volstrekt onterecht wordt ingenomen en overgecommuniceerd; de Schot die de opmerking maakte, had diezelfde avond ook moeite met het volbrengen van het spelletje.

Verder, wanneer het in een gesprek over mijn Engels gaat, vraag een Schot: “*Do you think in English yet?*” Een Engelsman vult aan: “*When you start to think in Scots, you know it’s time to go*”, waarop de Schot reageert: “*Coming to my country and then talking down on it!*” In deze situatie komt duidelijk complementariserende (Eriksen 2002) naar voren, een concept dat in hoofdstuk twee werd geïntroduceerd. Er is sprake van een zekere erkenning vanuit beide posities, de Schot erkent de Engelsman als zodanig en andersom is dit ook het geval. Deze erkenning is ook noodzakelijk om te kunnen spreken van etnisch verschil tussen de Schotten en de Engelsen (Eriksen 2002).

Verder is ook de trivialiteit van het verschil tussen Engeland en Schotland opvallend in voorgaande situatieschetsen. Te pas en te onpas wordt de nationaliteit en identiteit van mensen ingezet, terwijl het gesprek deze distinctie niet vereist. Het wordt aldus een doel in zichzelf om steeds het onderscheid te maken, wat vaak op de lachspieren werkt van buitenstaanders. In een interview vraag ik bij een respondent naar het verschil tussen Engeland en Schotland. In eerste instantie reageert ze abstract met: “*Huge differences, when you go down to England, people think differently and they have different ideologies from what people here do.*” Echter, wanneer ik de vinger probeer te leggen

op hoe deze ideologie dan verschilt met die van de Schotten, zegt ze: *“I’ve been down there, you know; they make fun of my accent, they don’t accept my money. And the water makes terrible tea.”* Het feit dat ‘grote verschillen’ en ‘de mensen denken anders en hebben andere ideologieën’ wordt gespecificeerd met het grappen maken over een accent, het niet aannemen van Schotse biljetten en thee die niet lekker is, geeft te denken over in hoeverre er daadwerkelijk verschil bestaat. Dit refereert aan wat Barth (1969) zegt over de *‘culturall stuff inside’* (zie hoofdstuk 2) en geeft aan hoe alledaags en verwaarloosbaar de verschillen eigenlijk zijn.

Het innemen van de Schotse *subject position* komt in de eerste plaats naar voren in juist het alledaagse, het banale, in de zaken die er misschien niet toe doen. Maar juist omdat ze in veelfout aan de oppervlakte komen, lijkt de Schotse etniciteit een sterk gemarkeerde, stabiele en continue *subject position* te bekleden, in het leven van SNP-stemmers in Inverness. Toch kan men niet zomaar aannemen dat nationale identificatie altijd superieur is aan het overige pakket aan identificaties die de sociale mens construeert, of deze zelfs uitsluit. Het is juist altijd gecombineerd of soms zelfs in tegenspraak met identificaties of *subject positions* van een andere orde, ook al voelt de nationale identificatie wel als superieur aan de rest (cf. Hobsbawm 1990).

4.3 De Keltische subject position

Er zijn dan ook nog andere *subject positions* te onderscheiden met betrekking tot Schots nationalisme. De identificatie met de Keltische etniciteit is op een persoonlijk vlak niet erg sterk of duidelijk. Echter, men identificeert zich als Schot en Schotland als een Keltische natie dus de *subject position* Kelt bestaat wel degelijk. Dit is vooral merkbaar wanneer gesprekken gaan over cultuur. In een interview antwoordt een respondent op de vraag of hij zich als Kelt identificeert: *“Yeah, a wee¹¹ bit Celtic. I think that has got deep founded roots within everything from like arts to our views.”* Vooral in de muziek is de Keltische invloed merkbaar en wordt deze ook zeer gewaardeerd.

Verder wordt de Keltische volkscultuur, dans en muziek veel tentoongesteld in uitgaansgelegenheden. De respondentengroep ging veelal naar een poppodium die *“Hoottananny”* heette en die voornamelijk bekend stond om haar Schotse en Keltische volksmuziek. Op de begane grond was er altijd live Keltische muziek te horen, compleet met violen, doedelzakken en een volksdans waarbij iedereen in een kring ingewikkeld uitzierende danspassen maakt. Hoottananny was een plaats die populair was bij alle lagen van de bevolking in Inverness, alle leeftijdsgroepen waren meestal vertegenwoordigt. Hoewel er op de eerste verdieping ook rock bandjes optraden en er op de bovenste verdieping vaak een diskjockey zijn beroep uitoefende, was het vooral op de begane grond altijd een drukte van jewelste, waarin met name de jeugd druk participeerde in het dansen en meezingen met de traditionele muziek.

---

¹¹ ‘Wee’ is een ander woord voor ‘little’ en betekent dus ‘klein’.

De Keltische *subject position* wordt niet, zoals de Schotse, voortdurend naar voren geschoven en overgecommuniceerd. Echter, de identificatie als Kelt, hoewel op een ander niveau als de identificatie met het Schots zijn, bestaat wel degelijk onder de respondenten.

4.4 De Hooglander *subject position*

Heden ten dage geldt dat er nog altijd wel zoiets bestaat als een specifieke Hooglander identiteit, echter, deze is niet inferieur aan de Laaglanden zoals in de *Highlandism* retoriek (Basu 2007), beschreven in hoofdstuk één, maar heeft meer van doen met een verschil in levensstijl en visie. Mensen beschrijven de Hooglanden, in tegenstelling tot het Zuiden van Schotland, als ‘meer religieus’ en Glasgow als meer ‘*vibrant and modern*’ waarbij duidelijk gemaakt wordt, dat dit in tegenstelling is tot de Hooglanden.

“The Lowlands of Scotland, which comprise of like Glasgow and Edinburgh, they are much more... They’re losing their Scottish identity. They’re very touristy Scottish, but the Scottish people down there, they’re just, they’re losing their Scottish identity, they’re much more British, in a way. (...) The Highlands of Scotland are much more... We know who we are, as a nation. I feel we know much more who we are. We know we’re Scottish, we know we’re not English. (...) There’s a lot of Highlanders who call themselves true Scots. And that is because we’ve not given way to... the English. Or you know, sort of more westernized. Maybe even European... You know, the way of thinking, the way of living... Culturally.”

In dit laatste citaat wordt de Hooglander *subject position* gelijk gesteld aan de Schotse identiteit. Er is voor deze respondent dus sprake van verengelt Laagland, terwijl het Hoogland van Schotland daaraan niet heeft ‘toegegeven’. Met het toenemen van verengelsen en verwesternen van de Laaglanden, neemt de Schotse identiteit af. De levensstijl van de Hooglanden vertegenwoordigt dan ook nog steeds dé Schotse identiteit en cultuur. Wanneer een aantal respondenten spreken van identiteit en de verschillende regio’s, landen en culturen waarmee zij zich kunnen identificeren, classificeren meerderen de Hooglanden als grootste bron van identificatie, nog vóór het Schots zijn.

Echter, de Hooglander *subject position* wordt niet vaak ingenomen. Dit kan komen omdat de meeste Schotse respondenten oorspronkelijk uit de Hooglanden komen en deze *subject position* niet voldoende relevant is in het communiceren van identiteit, immers, de meesten delen dit gebied van herkomst en het is dan ook niet iets waarmee men zich kan onderscheiden. Omdat er ook Engelsen zijn in de respondentengroep, wordt juist de *subject position* als Schot veel sterker gecommuniceerd, omdat deze zich kan afzetten tegen de Engelse. Hoewel de Hooglander identiteit dus door meerderen genoemd wordt als sterker of belangrijker dan de Schotse identiteit, wordt toch vooral de Schotse identiteit overgecommuniceerd, de Hooglander identiteit ondergecommuniceerd.

4.5 De clanlid subject position

Zoals eerder beschreven staan de Hooglanden bekend om haar geromantiseerde *clans*, doedelzakken en kilts. Echter, *clanlid*maatschap blijkt nauwelijks identiteit te verlenen in het dagelijks leven van haar leden. Dit komt met name doordat het politieke systeem van heden ten dage niet meer is ingericht op *clans* en deze dan ook niet meer van politieke betekenis zijn. Door een aantal maanden in de Hooglanden door te brengen, waar de *clan*cultuur eens heel sterk was, valt op dat voor de inwoners van Inverness specifiek en voor Schotland in het algemeen, geldt dat er slechts sprake is van een ceremoniële betekenis betreffende *clanlid*maatschap en het dragen van bijbehorende kilts. Deze worden over het algemeen alleen nog gedragen op trouwerijen en begrafenissen. Maar zelfs in haar ceremoniële functie blijkt dat de eigen *clan* nauwelijks de waarde heeft welke op basis van de etnografie van Basu (2007) verwacht kan worden. Basu (2007) stelt namelijk dat er nog altijd een grote autoriteit uitgaat van de kilt en de Schotse ruit en deze nog steeds een identificerende waarde heeft voor haar leden. In hoofdstuk drie werd al beschreven hoe één van de respondenten op zijn trouwdag niet koos voor de kilt van zijn familie, zijn *clan*. Blijkbaar is zijn *clan* identiteit van zo weinig betekenis, dat hij op een belangrijke dag in zijn leven, kiest voor een kilt met het patroon die bij de eilanden aan de westkust, de ‘Outer Hebrides’ hoort. Verder zegt de respondent, wanneer ik in een interview vraag of het lid zijn van de *clan* MacDonald iets voor hem betekent:

“Not really, no, it’s very romanticized. It’s like for me growing up as a child, the wild west cowboys and Indians (...) I always romanticized being a cowboy and living this... But I suppose the reality of it is that it was a bloody hard life for them! So yeah, I suppose a lot of things are romanticized from different cultures and things like that. Of course it is in the history (...), I think mostly today, and I think like anywhere else in the world, your identity is really in your family, you know. Strong family ties and relationships, that’s what your true identity is, within your family ties, and things like that. Clans, it is a part of our heritage, of history... The MacDonald clan, yeah, it’s just a name.”

Het innemen van een *subject position* die de *clan*identiteit uitdraagt, is dan ook nauwelijks tot niet gevonden in deze studie. Voor menig Schot, speelde het lid zijn van een *clan* nauwelijks een rol bij het definiëren van de zelf. Echter, het roemruchte verleden van verschillende *clans* waarmee respondenten door hun naam mee verbonden waren, werd nog wel eens, bij wijze van grap verhaalt. Dit is dan ook het enige wat er van de *clan*identiteit in het alledaagse leven over is, en daarmee kan men stellen dat de *clan subject position* niet wordt ingenomen door, en nauwelijks van waarde is voor Schotse SNP-stemmers in Inverness.

4.6 De Britse subject position

De Britse identiteit speelt voor vele mensen geen grote rol bij het definiëren van de zelf. De meesten identificeren zich pas in de laatste plaats, bijvoorbeeld na inwoner van Inverness, Hooglander, Schot of Kelt, zelfs na Europeaan (!), als Brit. Een respondent antwoordt op de vraag of hij zichzelf als Brit ziet, namens velen: *I do... But after being a Highlander, and Scottish, and everything else, then I’d see*

myself British.” Wanneer ik in gesprek ben met een Schotse SNP-stemmer (respondent 1) en zijn vrouw (respondent 2), stelt eerstgenoemde indirect dat de Britse identiteit alleen maar -op de achtergrond- aanwezig is omdat Schotland nog niet onafhankelijk is:

Ik: *So you don't really identify yourself as British?*

Respondent 1: *No not really, because I see this [Scotland] as my culture.*

Respondent 2: *But you're not English or Scottish, you're British!*

Respondent 1: *Yeah well, maybe, but that's how I perceive of myself [as Scottish].*

Respondent 2: *You have a British passport, so how come you don't identify yourself as British?*

Respondent 1: *Because there are no Scottish passports.*

Respondent 2: *But Scotland is part of Britain.*

Respondent 1: *Yeah, just now.*

Het innemen van een Britse *subject position* is alleen mogelijk bij gratie van het Verenigd Koninkrijk. Zodra Schotland onafhankelijk is, zal voor de meeste Schotse SNP-stemmers ook gevoelsmatig de identificatie als Brits verdwijnen, zo viel te bemerken in het veld.

Toch blijkt de Britse identiteit in bepaalde situaties wel relevant te zijn, en wordt deze dan ook overgecommuniceerd, waar deze anders sterk wordt ondergecommuniceerd of zelfs buiten beschouwing wordt gelaten. Tijdens het kijken van ‘The Patriot’, een Amerikaanse film die gaat over de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd en het conflict tussen de Fransen en de Britten over de controle van Noord Amerikaanse kolonies, merkt één van de respondenten op dat het verhaal van de film historisch onjuist is, waarbij ze uitlegt hoe het volgens haar is gegaan. In haar versie van het verhaal identificeert ze zich meerdere malen als Brits: wanneer ze over de Britten spreekt, spreekt ze in termen van ‘wij’ en ‘ons’. Omdat in deze context het Schots zijn niet relevant was, maar wel het verschil tussen de Britse of Franse nationaliteit, overcommuniceert deze respondent in dit geval de Britse *subject position*, terwijl ze het nalaat haar Schotse identiteit te communiceren, welke in andere contexten als niet Brits wordt uitgelegd.

Verder doet zich er nog een alternatieve *subject position* voor wanneer men spreekt van Europa als context. In de dagelijkse omgang met de Schotten valt op dat ze zichzelf niet als Europees beschouwen. Wanneer het over Europa gaat, wordt er in de derde persoon gesproken en als Nederlandse werd tegen mij gezegd: ‘*You're part of the continent*’, in tegenstelling tot de Schot. Schotland wordt niet gezien als deel uitmakend van het continent Europa. Er wordt over Europa gesproken als ‘*across the water*’ en ‘*hundreds of miles away*’. Men ziet Europa als een collectief ergens ver weg, waar de Schotten zich niet mee identificeren.

“... *you're [als Nederlander] in Europe and you've always felt part of Europe. We've always felt outside of Europe. I don't know what it is, we don't feel that we think like Europeans. We've always felt slightly separate from them.*”

Men blijft in de toekomst dan ook nog liever bij het Verenigd Koninkrijk horen, dan dat men deel moet gaan uitmaken van de Europese familie. Men wil onafhankelijkheid, zonder Europa, zoals in hoofdstuk drie werd besproken. Echter, als men moet kiezen tussen horen bij het Verenigd Koninkrijk of horen bij Europa, heeft men liever *home rule* onder het Verenigd Koninkrijk dan soevereiniteit onder de Europese Unie. Hiermee identificeert men zich indirect met het grote geheel dat het Verenigd Koninkrijk heet, en neemt men de Britse *subject position* aan. Wanneer Europa het relevante referentiekader vormt, wordt de Britse identiteit en het innemen van een Britse *subject position* sterker. Dit werd velerlei gecommuniceerd, waarvoor onderstaand citaat sprekend is:

“Then, talking about independence, the other thing that worries me is, with independence, there’s going to be rules from Brussels. If you put it like that, I would say, it’s better the devil you know, than the devil you don’t. Why break off from one and then become tight to another? And it’s like, England is so close to us here, why break off from that union and then being tight to another union that’s hundreds of miles away? (...) No, the whole thing for me is, is to become independent is to run and to govern and to rule your own nation, and not to be told by another nation what becomes law in your nation. (...) So, I’d rather stay with England than become part of another union that has nothing to do at all with our island. It really doesn’t make sense. If we want independence, we really want full independence. We run, rule and govern our own nation.”

Een opmerkelijk citaat en een paradoxaal sentiment. Onafhankelijkheid leek immers (zie hoofdstuk twee) de enige weg vooruit voor de Schotse natie. Men wil zichzelf regeren, geen bemoeienis van het Verenigd Koninkrijk, van Engeland. Hoewel deze visie voor de toekomst van Schotland veel gehoor krijgt, wil men toch liever aangesloten blijven bij het Verenigd Koninkrijk, als het alternatief onafhankelijkheid binnen Europa is. Men stelt dus condities aan een diepgewortelde en zeer gewilde onafhankelijkheidswens, waarbij het Verenigd Koninkrijk niet zozeer wordt afgedaan als in eerste instantie gedacht.

Hierop aansluitend, stipt een aantal respondenten ook nog het belang aan van een goede relatie met Engeland en de rest van het Verenigd Koninkrijk. Hoewel dit niet direct aangemerkt kan worden als identificatie als Brit, zegt het wel iets over de gewenste relatie tussen Schotten en Britten in de toekomst. Onderstaande citaten geven deze gewenste relatie weer, alsook een zekere melancholie bij het onafhankelijkheidsvoorstel, waarbij men in sommige gevallen de Britse *subject position* aanneemt.

“(...) I don’t want our nation to become independent and have an ‘I hate the English’ attitude. The UK has been a good nation. And sometimes when you look at it, and it’s not perfect, but, you look at the national health and the benefit systems we have here; it’s the envy of a lot of the world. And it really has been a good, healthy nation. And I would love it to carry on like that. When we go for independence (...), I would want us to have a strong tie with the rest of the UK. You can’t have your independence when you forget about your family.”

“I think even that in a way, there would be a kind of sadness about leaving them, I think it’s just because it’s what we’ve known for so long. I think, even in the most die hard independent Scots there is a little bit of a British identity. I think together we’ve accomplished some pretty great things. When the UK joint together they kind of came up with some pretty amazing industries, you know, and the funny thing is that working together, we’ve accomplished a lot.”

Hoewel de Schotten onafhankelijkheid willen en van alles hebben aan te merken op de Engelsen, blijkt hier dat op het individuele niveau, de afscheiding van Engeland en het Verenigd Koninkrijk niet in de koude kleren gaat zitten. Hiermee blijkt weer dat Schots nationalisme een complexe ideologie is, met tegenstrijdige emoties en identificaties.

4.7 Afsluiting

Het innemen van verschillende *subject positions* wanneer het maar gelegen komt, waarbij de ene identiteit sterker wordt gecommuniceerd dan de ander, is aan de orde van de dag bij Schotse SNP-stemmers in Inverness. In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste en meest relevante uitgelicht en besproken; deze waren de Hooglander-, de *clan*-, de Schotse-, de Keltische- en de Britse *subject positions*. Er blijkt sprake van het innemen van elkaar uitsluitende en met elkaar in tegenspraak zijnde *subject positions*. Zo zegt men zich voornamelijk te identificeren als Schots, waarbij de Britse *subject position* geen rol speelt. Echter, wanneer het in een situatie relevant wordt geacht, vindt er toch identificatie als Brits plaats. Zeker in een natie dat naar onafhankelijkheid streeft, zoals Schotland, waarbij Engeland als grote vertolker van alles wat Brits is, als een doorn in het oog wordt ervaren, lijkt dit een opmerkelijk verschijnsel. En hoewel de onafhankelijkheidswens groot is, vindt men soevereiniteit binnen Europa geen optie en wordt het Verenigd Koninkrijk toch minder slecht geacht voor het welzijn van de natie dan eerder werd gesteld (zie hoofdstuk twee). De Schotse *subject position* blijkt een belangrijke in het definiëren van de zelf bij Schotse SNP-stemmers, ondanks dat ook de Hooglander- en Britse *subject positions* op bepaalde momenten sterk naar voren kwamen. De Schotse *subject position* wordt rijkelijk gecommuniceerd, niet onder stoelen of banken gestoken en wordt in de meest onbeduidende situaties opgedrongen aan omstanders en aanwezigen.

Het land Schotland en de Schotse *subject position* zijn twee zeer belangrijke, aan elkaar verknochte kwesties voor de Schotten die ik heb gesproken in mijn veldwerkperiode in Schotland. Onlosmakelijk hieraan verbonden is onafhankelijkheid, want hoe kan de Schotse maatschappij zich nu als natie profileren, als zij geen eigen staat heeft? De Schotse natie is ondanks haar sterke identiteit, grote trots en befaamdheid in de wereld, ontheemd, verloren en verdwaald. De oplossing: een onafhankelijke staat. De boodschap voor het Verenigd Koninkrijk is dan ook duidelijk: “geef ons wat ons toekomt”.

Conclusie

3 februari 2012, een dag vol vertraging, spanning, krukken en rolstoelen, nog meer vertraging, nog meer spanning en persoonlijke begeleiding op Schiphol. Het brengt mij uiteindelijk, met een klein propellorvliegtuigje dat nog geen 30 passagiers telt, naar het Schotse Inverness. Bij aankomst is het er stil, verlaten en donker. De gedachte hier een veelheid aan manifestaties van Schots nationalisme te vinden, roept al op het vliegveld een paniecreactie op: dit afgelegen stadje, omgord door weldadig, mysterieus en indrukwekkende natuur, zal vast geen nationalisme kennen, alleen maar vredelievend spreken over haar Engelse burens en zich slechts bezighouden met de lokale gemeenschap, middenin de Schotse Hooglanden... Nadat iemand een taxi voor me heeft gebeld stap ik zo'n 20 minuten na landing in een auto dat me naar hartje Inverness zal brengen. Chauffeursbeschrijving: midden 50, groot, rossig, Schots, stil maar vriendelijk. Na nog geen 100 meter passeren we de eerste bewegwijzeringborden. Tot mijn grote verassing en opluchting staat alles zowel in het Engels, als in het Schotse Gaelic aangegeven! Mijn eerste etnografische veldwerk ervaring: check. Natuurlijk vraag ik, zoals het een echte onderzoekster betaamt, bij de taxichauffeur naar deze verkeersborden. De chauffeur glimlacht, waarschijnlijk zijn de dol enthousiaste toeristen bij de aanblik van zulk authentiek materiaal op bewegwijzeringborden allemaal hetzelfde; onwetend, naïef, romantisch. Hij stelt dat nog geen 5% van de bevolking van Inverness daadwerkelijk Gaelic spreekt, en de borden tweetalig op te stellen functioneel dan ook overbodig is. *"It's just to keep the heritage"*. Precies. Het erfgoed, daar heb je het al. Ik zit in het hart van het Schotse nationalisme, daar waar men Gaelic op de borden zet om het cultureel erfgoed te bewaren en taxichauffeurs voldoen aan alle verwachtingen van de stereotype Schot: dit onderzoek wordt een eitje.

De Schotse Nationale Partij (SNP) wil op termijn onafhankelijkheid en belichaamt daarmee de ideologie van het nationalisme, welke inhoudt dat een bepaalde etnische groep, in dit geval de Schotten, de staat moet domineren (Eriksen 2002: 98). Dit is niet het geval zolang Schotland deel uitmaakt van het Verenigd Koninkrijk. Al van oudsher, maar ook nu nog, bestaat er in Schotland een anti-Engels sentiment, wat zich, zo blijkt, zelfs in Anglofobie uit. Engeland blijkt van lieverlee de 'andere' natie te zijn geworden, waartegen de Schotse zich kan afzetten, en definiëren (Walton 2006; Hussain & Miller 2006).

Tegen deze achtergrond heb ik mijzelf afgevraagd hoe Schots nationalisme heden ten dage vorm krijgt. De onafhankelijkheidswens komt logisch voort uit de ideologie van het nationalisme, maar wat is het dat Schotland wil doen afscheiden? Welke rol speelt Engeland hierin en hoe wordt deze natie gezien? Waarom stemt men op de SNP en hoe gaat dit in zijn werking? Hoe krijgt de Schotse identiteit gestalte op een persoonlijk niveau? De onderzoekslocatie vormde Inverness in de Schotse

Hooglanden, de onderzoekspopulatie bestond voornamelijk uit SNP-stemmers uit Inverness. In hoofdstuk twee werd een bredere onderzoekspopulatie onderzocht, welke bestond uit zowel SNP-stemmers als niet SNP-stemmers en zowel Engelsen als Schotten betrof.

Mijn Schotse avontuur begon zoals beschreven aan het begin van deze conclusie en de eerste tijd leek het me duidelijk: de Schotten willen onverdeelde onafhankelijkheid. Liever gister dan vandaag. De Schotse identiteit wordt overal waar mogelijk overgecommuniceerd (Eriksen 2002), de Engelsman wordt afgeschilderd als arrogant en duidelijk ‘Anders’, zo niet ‘minder’. Echter, hoe langer de tijd in het veld voortduurde, hoe meer ik betrokken raakte bij de Schotse maatschappij en hoe meer mensen ik sprak, hoe duidelijker het werd dat het Schotse nationalisme lang niet zo ondubbelzinnig en transparant is als ik mij in eerste instantie had verbeeld.

Schots nationalisme kan samengevat worden als een complexiteit; verschillende paradoxen en tegenstellingen doen zich voor. Hoofdstuk één bevatte een inleiding in de Schotse casus, waarin een definitie werd gegeven van nationalisme, de Schotse geschiedenis werd weergegeven en de onderzoekslocatie werd geproblematiseerd.

In hoofdstuk twee werd getracht de oorsprong van de onafhankelijkheidswens weer te geven, heeft dit meer van doen met cultureel verschil of met democratie? Theoretische onderbouwing werd verstrekt door Barth (1969) die stelt dat verschil in etniciteit voornamelijk ontstaat door de grenzen die deze groepen trekken en niet door de culturele inhoud van deze groepen. Een eerste paradox deed zich voor en kon als volgt worden omschreven: hoewel de Schotten zeggen wel degelijk cultureel van Engeland te verschillen, stelt men tegelijk dat Engeland geen eigen identiteit heeft. Cultureel verschil werd dan ook niet als een geheel overtuigende reden achter de onafhankelijkheidswens beschouwd, democratie bleek minstens zo belangrijk te zijn in het Schotse nationalisme: men wil de eigen natie met het eigen volk besturen. Dit sluit aan bij de oorsprong van nationalisme welke Anderson (2006) in zijn boek uiteenzet: het belang van soevereiniteit.

In hoofdstuk drie werd vervolgens onderzocht in hoeverre traditie en geschiedenis een rol spelen bij het stemmen op de nationalistische partij. Hier kwam een tweede paradoxale situatie naar voren toen het slagveld bij Culloden een uitvinding van traditie bleek te zijn, waarbij het uitvinden past bij een constructionistische- (Eriksen 2002) en traditie bij een essentialistische (Kottak 2011: 378) opvatting van identiteit. Zowel traditie als geschiedenis bleken betekenisvolle factoren in het stemmen op de SNP. Verder werd in hoofdstuk twee het beleid dat de SNP voert met betrekking tot Europa besproken, welke ruimte laat voor paradox, tegenstelling en discrepantie. De kiezers zien Europa niet zitten, toch staat toetreding tot de EU bij de SNP hoog op het lijstje, waarmee Schots nationalisme op een institutioneel niveau vormt krijgt van *top down* en niet van *bottum up* (Hobsbawm 1990).

In hoofdstuk vier kwam het inzetten van verschillende *subject positions* aan de orde. De belangrijkste voor de Schotse SNP-stemmers in Inverness waren de Hooglander-, de *clan*-, de

Schotse-, de Keltische- en de Britse *subject positions*. Hier was er sprake van een vierde en laatste paradox: Schots nationalisme richt zich tegen Engeland en men koestert dan ook een antipathie tegen Engeland, echter, Engelse mensen, degenen waaruit Engeland bestaat, worden veelal als vriend, goede buur of partner beschouwd. Hieruit vloeide een aanname die stelt dat er op een persoonlijk vlak wellicht niet zoveel aan Schotse identificatie plaatsvindt. Dit is een onterechte aanname, zo blijkt: de Schotse *subject position* is een essentieel onderdeel in het definiëren van de Schotse SNP-stemmer en men communiceert deze identificatie te pas en te onpas. Verder deed zich er een identificatie als Brit voor, die past bij de derde paradox; de discrepantie tussen volk en staat. Men wil onafhankelijkheid, maar als de keuze bestaat uit *home rule* binnen het Verenigd Koninkrijk of autonomie binnen de Europese Unie, kiest men voor het Verenigd Koninkrijk. Hiermee wordt duidelijk dat, hoewel men uit het Verenigd Koninkrijk wil stappen vanwege een gebrek aan democratie, de voorkeur nog altijd wordt gegeven aan een unie met de naties van het Verenigd Koninkrijk dan met de landen van (de rest van) Europa. De wens voor onafhankelijkheid is daarmee conditioneel te noemen.

In voorgaande zag men een aantal paradoxen en tegenstellingen de revue passeren. Schots nationalisme is zowel een gecompliceerde ideologie als een gecompliceerd sentiment. Zowel cultuur als democratie spelen een rol in de onafhankelijkheidswens. Engeland vormt het discutabele referentiekader van de Schotse identiteit. De SNP voert een beleid waarmee haar kiezers het niet eens zijn. Het innemen van verschillende *subject positions*, ook ten opzichte van verschil in loyaliteit aan de natie, doet het Schotse nationalisme onder SNP-stemmers in Inverness slechts één ding helder, eenduidig en hardnekkig concluderen: Engeland is de ‘Ander’, Engeland is arrogant, Engeland is bedreigend; het Verenigd Koninkrijk loopt op haar laatste benen.

Toekomstig etnografisch onderzoek kan verrijkend zijn voor de wetenschap op het gebied van Schots nationalisme, wanneer in plaats van de Hooglanden, de Laaglanden als onderzoekslocatie genomen wordt. Immers, deze regio wordt door respondenten uit de huidige studie verweten geen echte Schotten te zijn en toegegeven te hebben aan Engelse overmacht. Interessant is te onderzoeken in hoeverre dit het geval is en of Laaglanders ook stigmatiserende en stereotyperende meningen hebben over de Hooglanders in relatie tot de Schotse identiteit. Tevens kan men in het Verenigd Koninkrijk onderzoek doen naar Engels nationalisme, gezien deze volgens de respondenten uit dit onderzoek afwezig of alleen discriminerend aanwezig is. Ook de Engelse visie op (de onafhankelijkheidswens van) Schotland, Wales en Noord-Ierland, is wellicht een interessante kwestie, omdat de Schotten, zo bleek uit dit onderzoek, een welgevoerd standpunt hebben over hoe de Engelsen denken over de Schotse situatie, namelijk met minachting en superioriteit.

Ook wil ik op deze plaats kort reflecteren op mijn positie als onderzoeker, in het veld. Hoewel ik getracht heb zoveel mogelijk van elkaar verschillende mensen te spreken te krijgen (verschillend in

leeftijd, achtergrond, (gezin)situaties en persoonlijkheid), heb ik mij er niet van kunnen weerhouden met een groep jongere respondenten op te trekken die wat betreft voorgenoemde eigenschappen dicht bij mijzelf lagen. Ondanks dat ik denk dat dit voor mijn onderzoek goed heeft uitgepakt, immers, ik kan met recht spreken van *'hanging around'* en *'being there'*, is er door me met name te richten op een specifieke groep mensen, wellicht ook een bepaalde scheefheid op te merken in de door mij vergaarde data. Ook zijn de vriendschappen en relaties die met mensen werden aangegaan in het veld zowel van toegevoegde waarde geweest, alsook wel eens belemmerend voor mijn onderzoek. De toegevoegde waarde zat in het feit dat ik veel manifestaties van Schots nationalisme heb kunnen meemaken, omdat men mij meer als 'vriendin' zag dan als onderzoeker. Toch merkte ik vooral in diepte interviews dat er soms gesprekken en discussies plaatsvonden tussen mij en de respondent, waar de objectiviteit van mij als onderzoeker misschien wel onder te lijden heeft gehad. Afsluitend kan ik toch stellen dat de wijze waarop ik mijzelf in het veld heb gepositioneerd, een plezierige, leerzame en voor mijn masterthesis ook zeer vruchtbare methode is geweest om tot een coherente beschrijving van Schots nationalisme te komen. Ik heb van het veldwerk in de Hooglanden van Schotland genoten, er veel van geleerd en me steeds weer gefascineerd over de manifestaties van Schots nationalisme.

Literatuur

Anderson, B.

(2006). *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Appadurai, A.

(2003). Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. In: Braziel, J. A. & Mannur, A. (Eds) *Theorizing Disapora*. San Francisco: Wiley Blackwell.

Bagehot, W.

(1900). *Physics and Politics*. Londen. In: Hobsbawm, E. J. *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality*. Cambridge: University Press.

Barth, F.

(1969). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.

Basu, P.

(2007). *Highland Homecomings. Genealogy and Heritage Tourism in the Scottish Diaspora*. Londen: Routledge.

Boellstorff, T.

(2008). Dubbing Culture: Indonesian *Gay* and *Lesbi* Subjectivities and Ethnography in an Already Globalized World. In: Inda, J. A. & Rosaldo, R. *The Anthropology of Globalization. A reader*. Oxford: Blackwell Publishing.

Eriksen, T. H.

(2002). *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Londen: Pluto Press.

General Register Office for Scotland

(2001). Census 2001. www.gro-scotland.gov.uk.

Gellner, E.

(2006). *Nations and Nationalism*. New York: Cornell University Press.

Gold, J. R. & Gold, M. M.

(2007). "The Graves of the Gallant Highlanders": Memory, Interpretation and Narratives of Culloden. *History and Memory* 19(1).

Hobsbawm, E. J.

(1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: University Press.

Hobsbawm, E. J.

(1990). *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality*. Cambridge: University Press.

Hussain, A. & Miller W. L.

(2006). *Multicultural Nationalism. Islamophobia, Anglophobia and Devolution*. Oxford University Press.

Inda, J. A. & Rosaldo, R.

(2008). *The Anthropology of Globalization. A reader*. Oxford: Blackwell Publishing.

Jensen, S. Q.

(2011). Othering, identity formation and agency. *Qualitative Studies* 2(2).

- Kottak, C. P.
(2011). *Cultural Anthropology. Appreciating diversity*. Michigan: University of Michigan.
- Kymlicka, W.
(1995). *Multicultural citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Macnab, S.
(2012). Cameron set to snub Salmond's separation talks bid. *The Scotsman*, 13 februari.
- Marcus, G. E.
(1995). Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24.
- McArthur, C.
(1994). Culloden: a Pre-Emptive Strike. *Scottish Affairs* 9(2).
- McDonald, M., Cohen, A. P., Frankenberg, R. J.
(1986). Celtic Ethnic Kinship and the Problem of Being English. *Current Anthropology* 27(4).
- McGarvey, N.
(2008). Devolution in Scotland. Change and continuity. In: Bradbury, J. *Devolution, Regionalism and Regional Development: The UK Experience*. Londen: Routledge.
- Nora, P.
(1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations* 0(26).
- Preston, P.
(2008). Cutting Scotland Loose: Soft Nationalism and Independence-in-Europe. *British Journal of Politics and International Relations* 10(4).
- Roden, A.
(2012). Scots would pay five times more to EU after independence. *Scottish Daily Mail*, 9 maart.
- Soussi, A.
(2011). Closer to Independence? *Maclean's* 124(20/21).
- Tajfel, H. & Turner J.C.
(1985). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In: Worchel, S. & Austin, W. G. (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall.
- Tong, R.
(1994). Scottish Nationalism: A view from England. *Contemporary review* 265(1546).
- Trevor-Roper, H.
(1983). *The Invention of Tradition: The Highland Tradition of Scotland*. In: Hobsbawm, E. & Ragnger, T. (eds) *The Invention of Tradition*. Cambridge: University Press.
- Tummers, K. P M.
(2009). *Scottish Muslim Nationalists*. Masterthesis Universiteit Utrecht. Niet gepubliceerd.
- Walton, K. P.
(2006). Scottish Nationalism before 1789: An Ideology, a Sentiment or a Creation? *International social science review*: 81(3/4).

Wimmer, A.
(2002). *Nationalist Exclusion and Ethnic Conflict: Shadows of Modernity*. Cambridge: University Press.